

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je současná rodina v procesu výchovného působení. Toto téma je poměrně dost široké, a proto bylo zapotřebí jej nejprve trochu zúžit a vymezit si jasnější osnovu.

V teoretické části jsem se snažila postihnout základní jevy. Obecné definice, funkce rodiny, její historii od pravěku, dále několik dalších důležitých pojmů, jakými jsou autonomie, socializace a komunikace v rodině. V neposlední řadě se pak má práce zabývat současnými trendy rodiny. Jedná se o skutečnosti, které se ve vývoji rodiny objevují nově a které jsou však natolik významné, že značně postihují a přetvářejí její podobu a strukturu.

A dále, díky zkušenostem, které jsem získala na svém zahraničním pobytu, jsem tyto trendy, týkající se české rodiny, porovnávala se situací ve Španělsku. Snažila jsem se nejprve popsat rozdíly v obecné rovině, tak jak jsem měla možnost je pozorovat a zažít a dále díky studiu odborné literatury.

Rodina pro mne byla vždy něčím základním, výjimečným a nenahraditelným. Je nepřekonatelným zdrojem informací, citů, vzorů, ovlivňuje jedince od jeho narození, předurčuje jeho další duševní i tělesný vývoj. Měla by být místem, kam se člověk vždy rád vrací. Představuje pro mne jistotu, materiální uspokojení, pochopení, odpočinek a mnohé další, tak jak vyplývá i z jejích funkcí. Je také základní jednotkou společnosti, a proto na její funkčnosti a prosperitě závisí i rozvoj sociální, kulturní a ekonomický.

Cílem této komparace však není snaha o hodnocení, nýbrž pokus o objektivní popsání a zmapování současné situace rodiny v obou těchto zemích, jejich problémy i přednosti, a to se zaměřením na bližší charakteristiku jednoho z uvedených trendů rodiny, kterým je rozvodovost, přesněji řečeno zvýšení

rozvodovosti.

Jedná se o jev, který můžeme pozorovat i v ostatních zemích Evropy. Hlavním důsledkem je nárůst neúplných rodin. Tyto rodiny jsou v současnosti považovány za rodiny se specifickými potřebami. Ve většině případů jsou živiteli těchto rodin rozvedené ženy (matky), na které je tím pádem kladena větší zátěž. Hodně těchto rodin se ocitá v nepříznivé finanční situaci, mnohdy můžeme hovořit i o riziku chudoby. Děti v těchto rodinách se také nacházejí v nelehké situaci, která může vyústit až v sociální vyloučení. Vyrůstají v nestabilním rodinném prostředí, a proto mohou být více ohroženy patologickými jevy.

V praktické části je tedy blíže charakterizován rozvod, jehož následkem je neúplná rodina. Práce popisuje a srovnává také právní hledisko a příčiny tohoto jevu. Dalším bodem praktické části jsou dvě kasuistiky a hodnocení rodin. Oboje proběhlo na základě vlastního pozorování a práce s těmito rodinami. Jedná se o španělské rodiny, z nichž jedna je neúplná a druhá zdánlivě úplná. Kasuistiky popisují a charakterizují situaci dětí těchto dvou rodin. V obou případech se jedná o dívky ve věku pěti let.

Poslední část praktické části je tvořena dotazníkem, který zjišťuje postoje a názory občanů na některé současné trendy rodiny, o kterých hovořím v teoretické části. Polovinu dotazníků vyplňovali respondenti v ČR a druhou polovinu respondenti ve Španělsku. Otázky se týkají rodiny a manželství obecně, rozvodu, mezigeneračního soužití, apod. Česká republika a Španělsko jsou dvě evropské země, jejichž zvyky, kultura, způsob života a další jsou sice v mnohém odlišné, ale zase ne tolik. Myslím, že dotazníkové šetření prokáže pouze malou názorovou odlišnost.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Obecné pojednání o rodině

1.1 Charakteristika, definice rodiny

V odborné literatuře nalezneme beze sporu velké množství definic a pouček o tom, co to vlastně rodina je. Z nejširšího hlediska bychom mohli říci, že se jedná o sociální instituci nebo také celek, který je spojen na základě příbuzenské vícegenerační vazby, je základní jednotkou státu, je to sociální společenství, které je založeno na dvou základních vztazích, a sice manželském a rodičovském, přičemž oba tyto vztahy, práva i povinnosti z nich vyplývající, jsou upraveny **Zákonem o rodině č.94/1963 Sb.** Rodina je ovšem důležitá nejen z hlediska státu, je důležitá především pro jedince jako takového, pro každého z nás, a to bez rozdílu věku. Sociologie charakterizuje rodinu jako malou (je zde jasná hierarchie vztahů, intimní vztahy a přímá komunikace mezi členy), primární (první prostředí dítěte, ve kterém dochází k jeho socializačnímu procesu), neformální (vztahy a normy v rodině nejsou přesně vymezeny a určeny, každý si je může upravit podle svého) a členskou (členem se stáváme bez vlastního přičinění, nemáme možnost výběru) skupinu.

Sociální psychologie nabízí např. následující Schneewindovu definici: *„Rodina je intimní vztahový systém vyznačující se časoprostorovým ohraničením, jeho členové utvářejí svůj společný život především v privátním prostoru, z něhož jsou vyloučeny jiné osoby; je vytvořena na základě vzájemných závazků a společných cílů, jež nemusí být výslovně formulovány a tím méně institucionálně stvrzeny.“* (12: 192).

Pedagogika definuje rodinu jako *„Nejstarší společenská instituce, která plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty, postoje, základy etiky a životního stylu.“* (11: 202)

1.2 Funkce rodiny

Mluvíme-li o rodině, nesmíme jistě zapomenout ani na její funkce. Protože právě pro tyto funkce, které plní, je rodina nenahraditelným elementem v životě každého člověka. Za hlavní funkci rodiny je považována funkce **biologicko - reprodukční** (resp. generativní). *"Přes probíhající výzkum v oblasti embryonální medicíny nelze předpokládat, že by zajištění reprodukce obyvatelstva a generační výměny přestalo v budoucnu být neseno především rodinou."* (10: 9). Další z funkcí, které nemůžeme opomenout, je společensky velmi významná, **socializační**, či jinak řečeno výchovná. Rodina je totiž prvním modelem společnosti, se kterým se dítě po svém narození setkává a předává mu tak sociální návyky a dovednosti, povědomí o sociálních rolích, kulturním dědictví, mohli bychom říci, že připravuje člověka na život ve společnosti. **Sociálně - ekonomická** funkce rodiny zase zajišťuje dítěti zabezpečení nejzákladnějších materiálních potřeb, jakými jsou strava, bydlení, oblečení apod. Různé zdroje uvádí další různé funkce rodin, jmenujme tedy ještě alespoň funkci **regenerační a podpůrnou**, která zahrnuje vzájemnost a soudržnost mezi členy rodiny, jejich pomoc citovou i hmotnou a finanční a dále funkci zvanou **domestikační**, která dává především dítěti, pocit bezpečí, rodinného zázemí, neměnnosti prostředí. Z hlediska funkčnosti můžeme rozlišit rodiny funkční, které plní všechny své funkce, dále rodiny dysfunkční, které některé své funkce neplní, ovšem prostředí není pro dítě nijak nebezpečné, rodina si dokáže pomoci sama, případně vyhledá pomoc odborníka. Afunkční rodina je taková, která neplní své funkce a doporučuje se odebrání dítěte. Podle nejnovějších výzkumů a novodobých trendů rodiny můžeme odvodit, že rodin nefunkčních či špatně funkčních bude v Evropě stále přibývat a bude sílit tlak na to, aby jejich funkce přebíraly státní orgány, příp. jiné subjekty a instituce.

1.3 Historie rodiny

O tom, že rodina anebo alespoň společenství, které vykazuje její prvky, existovalo už v pravěku, dnes není pochyb. Člověk se od pradávna sdružoval ve větších či menších skupinách, které byly pokrevně spřízněné a které se vždy řídily jistými, daným společenstvím uznávanými pravidly. Na tomto faktu se nic nezměnilo ani v průběhu několika desítek tisíc let. To, co se mění a neustále upravuje jsou však právě tato pravidla, která se vyvíjí především v závislosti na kulturní vyspělosti dané společnosti. V průběhu historie se měnilo například postavení ženy (matriarchát versus patriarchát), ale také postavení dítěte. Zatímco v dnešní společnosti je dítě ze zákona chráněno již před narozením, z historie známe společnosti, které děti beztrestně zavrhovaly a usmrcovaly např. pro fyzickou vadu (Starověký Řím). Tyto skutečnosti samozřejmě dnešní zákon nepřipouští, o dnešní společnosti hovoříme jako o tzv. civilizované.

Civilizace s sebou jistě pro člověka i pro rodinu jako takovou, přinesla spoustu výhod. Přináší ovšem také mnohé nesnáze. Nejlépe snad toto tvrzení můžeme demonstrovat na tom, jaký vliv má civilizace na zdraví člověka, a to ať už po stránce psychické či fyzické. *"Civilizace přinesla antibiotika, rozšířila zdravotnickou péči, zavedla hygienu a epidemiologii, takže podstatně klesl význam a počet infekčních chorob, neprožíváme morové rány a děti neumírají na záškrť nebo spálu.... mnohonásobně jsme snížili dětskou úmrtnost..."* (1:11-13) Ano, toto všechno zní velmi dobře a přesvědčivě, ovšem nejsou to jen klady, které civilizovaná společnost pro zdraví člověka přinesla. Přináší s sebou totiž paradoxně také nové nemoci, tzv. civilizační, jako např. hypertenzní choroby, diabetes, alergie, neurózy, epilepsie, atd. Z výzkumu jasně vyplývá, že některou z těchto nemocí je postiženo od narození či v průběhu života až 60 % populace. Toto je tedy jeden z faktorů, který může velmi významně rodinu ovlivnit. Jsou zde však i faktory další, neméně podstatné, jako například politika, náboženství, kultura, tradice, média apod.

1.3.1 Rodina v pravěku a starověku

O tom, jaká byla rodina v těchto dávných dobách, se dovídáme především díky archeologii. Tento vědní obor díky svým nálezům dokazuje, že člověk žil již tehdy ve skupinách, které byly pokrevně spřízněné. Společnost je nazývána „klanovou“, původ je odvozován od mytického předka. Základními znaky jsou podle Matouška především: sdílení stejného náboženského kultu, obývání společného teritoria, vlastní vnitřní i vnější ekonomické vazby, uplatňování pravidel, které dovolují, příp. zakazují další sňatky. Předpokládá dále, že rodina existovala již v době kamenné. Je zřejmé, že muži se v této době věnovali lovu a ženy sběračství. Situaci na tomto nemění ani tzv. neolitická revoluce, která probíhá někdy v 10. – 8. století před naším letopočtem, kdy dochází k oteplování klimatu a díky tomu se lidé začali postupně usazovat, chovat zvířata, pěstovat vlastní rostliny. Společnost se začíná diferencovat podle majetku, muži získávají v rodinách vedoucí postavení a stoupá počet dětí.

Ve starověku byla situace již značně rozdílná. Hovoříme o době 7. – 6. století př.n.l., o době zvané antika nebo-li starověké Řecko a Řím. Společnost považujeme za otrokářskou a městskou, doprovázenou válkami, obchodem s otroky, ale také vysokým rozvojem kultury. Oproti dřívějším klanům hovoříme v této době o tzv. rodech, což byl soubor rodin, který svůj původ odvozoval od společného předka. Vztahy, mravy, způsoby nebo jak skutečnosti, které byly tenkrát naprosto samozřejmé chceme nazývat, jsou pro naši společnost již zcela nepřijatelné. Snad jen jako příklad můžeme uvést, že sexuální styk s jinou ženou než s vlastní manželkou byl nejen běžný, ale také naprosto tolerovaný. To samé platí i o homosexualitě a výjimkou nebyl ani styk s nezletilými dětmi. Mění se také vztahy mezi muži a ženami. Muži se nezřídka ženili z donucení a nikoliv z lásky. Ženy byly zase nuceny starat se o domácnost a vzdělávat se mohly jen minimálně. Dítě bylo považováno za plnoprávné až když dostalo jméno. Mělo-li

však novorozeně viditelnou vadu, mohl jej otec zavrhnout. Důležité události jako svatby, narození dítěte nebo pohřby, byly vždy doprovázeny zvláštními rituály.

1.3.2 Rodina ve středověku

Společnost ve středověku byla především společností agrární, velmi poznamenanou válkami a epidemiemi. Dělí se na tzv. stavy, přičemž každý stav měl svá pravidla, své normy, svůj styl. Nejvyšším stavem byla Šlechta a duchovní a dále pak kupci, měšťané a venkované, kteří se dělili na svobodné občany a poddané. I v této době je tolerováno mnohoženství. Sňatky již od 11. století vykonává církev. Postavení mezi mužem a ženou se v mnohém nemění. Ženská role je stále podřízena mužské. Děti byly obvykle vychovávány v rodině asi do svých osmi let a po té již byly nuceny pracovat, případně odejít do učení.

1.3.3 Rodina v novověku

Podobu novověké rodiny zřejmě nejvíce ovlivňuje proces zrovnoprávnění neboli emancipace ženy. Žena měla skoro vždycky nerovné postavení vůči muži, byla znevýhodněna ekonomicky, nemohla se vzdělávat ani pracovat za stejných podmínek, neměla po dlouhou dobu volební právo, mohla vykonávat pouze některá - muži určená - zaměstnání, apod. Toto všechno se ale postupem času a hlavně díky bojovnicím za ženská práva, jakou byla např. Emily Davidsonová, změnilo. Sňatky přestaly být uzavírány z „rozumu“, lidé se brali z lásky a z vlastního přesvědčení a souhlas rodičů a majetkové záležitosti se staly formalitou, která rozhodnutí milenců již nemohla ovlivnit v takové míře, příp. vůbec, jako tomu bylo dosud. Roku 1792 byl historicky poprvé uzákoněn rozvod. Pouze několik málo let předtím, přesněji řečeno roku 1774, byla v Čechách zavedena povinná školní docházka. Tento významný krok také velmi ovlivnil rodinu jako takovou. Děti již nemohly být pracovně tolik vytíženy, byly

v podstatě na velkou část dne nuceny z rodiny odcházet, což před tím nebylo zvykem. Od státní moci (panovníka) se požaduje zvýšení zájmu o rodinu jako takovou, její podporu. Stále se totiž v hojné míře objevují případy odkládání dětí do nalezinců, posílání je do cizích rodin příp. škol a internátů ne zrovna vysoké kvality. Na konci 18. stol. Předkládá svou teorii o přelidněnosti země Angličan R. Malthus. Požaduje zavést opatření, která by vedla ke snížení a regulaci počtu dětí.

2. Další důležité jevy související s rodinou

2.1 Autonomie rodiny a její regulace státem

Ivo Možný považuje rodinu za nejsoukromější prostor pro člověka, prostor, který chrání jeho vztahy. Doslova, hned v úvodu své knihy, říká. „*Co máme mezi sebou za zavřenými dveřmi naší domácnosti, co se děje v soukromí našich ložnic, jak se chováme ke svým dětem, ženám, tchyním, manželům, vnoučatům a starým rodičům, do toho nám nemá zvenčí nikdo co mluvit, pokud si snad sami přímo o radu nepožádáme.*“ (9: 9). Chápu sice, co tím zmíněný autor zamýšlí a do jisté míry lze jistě s jeho tvrzením souhlasit, ovšem s formou, kterou toto podává, se nemohu zcela ztotožnit. Po přečtení těchto řádků mne okamžitě začaly napadat fenomény jako domácí násilí nebo týrání dětí. Jistě se mnou bude každý souhlasit, že v takovém případě nemůže říci, „že nám do toho nemá zvenčí nikdo co mluvit“. Tyto skutečnosti jsou v současné době upraveny přímo zákonem.

A za pravdu mi dává také Národní zpráva o rodině, kde je přesně uvedeno následující: „*Autonomie rodiny neznamena pochopitelně nezávislost na legitimních normách jakožto obecném rámci vymezujícím prostor svobody. Stát proto musí zakročit ve chvíli porušování zákona v rodinách, např. v případě domácího násilí nebo týrání dětí.*“ (10: 15) Tato citace tedy, domnívám se, přesně potvrzuje můj názor.

Dítě je u nás chráněno ze zákona a také proto je důležitá sociální regulace rodičovské autonomie. Stačí pouze představit si situaci právě narozeného dítěte, které je oproti svým rodičům fyzicky i psychicky naprosto bezbranné, abychom toto pochopili. Ne všichni rodiče jsou také natolik mentálně vyspělí a sociálně způsobilí, aby mohli o své dítě pečovat a potřebují proto pomoc.

Stát má tedy právo zasahovat do našeho soukromého života a využívá k tomu nejrůznějších prostředků, kterými se snaží ovlivnit leckterá naše rozhodnutí. Těmito prostředky mohou být mimo jiné např. finanční podpora -

příspěvky, půjčky, daňové úlevy, přídavky na děti apod. Sociální politika je v každém státě odlišná. Někdy více, jindy méně štedrá. Je zřejmé, že socialistické strany budou více podporovat rodinu, zatímco liberální strany přenáší více odpovědnosti na jedince. Od toho se pak také odvíjí výše finanční podpory. Jedním z nejznámějších a nejčastěji uváděných příkladů je zřejmě sociální politika ve Švédsku. Zde byla velká finanční podpora poskytována zejména jednotlivcům, naopak manželské páry neměly nárok na žádné zvláštní dávky ani úlevy. Ovšem podpora lidí (ačkoliv ne přímo finančního rázu), kteří vychovávali děti, byla vysoká. Je tedy zřejmé k čemu tato opatření vedla. Klesající počet uzavřených sňatků, stoupající rozvodovost. Naproti tomu však můžeme konstatovat, že Švédsko je zemí, kde neklesá míra porodnosti.

Stát se snaží především o ochranu dítěte. Využívá k tomu nejen své zákonodárné moci, ale aplikuje také moderní poznatky věd. Regulace soukromé sféry státem probíhá na třech základních úrovních. Jsou to: *úroveň právní*, sem spadají např. zákony o umělém přerušení těhotenství, o rozvodu, o rodičovské zodpovědnosti nebo o vyživovacích povinnostech. Dále *úroveň ekonomická*. Ta nám říká, jak bude vypadat systém sociálního zabezpečení, výše důchodů, dávek, přídavků a také upravuje daňovou soustavu. Poslední je tzv. *úroveň institucionální*, která například umožňuje zařazení dítěte do zařízení poskytující předškolní výchovu a tím umožňuje matkám návrat do pracovního procesu, jejich emancipaci.

Zkoumáme-li blíže rodičovskou autonomii, především pak ve vztahu rodič – dítě, můžeme v dnešní době rozlišovat dvě základní koncepce, nazvané liberální a tradiční. Již z názvu lze alespoň přibližně vyvodit povahu obou z nich. Tradiční koncepce dává rodičům větší možnost „*přenášet na dítě jejich hodnotový systém a představu o dobrém životě. Mohou proto volit prostředky, které sami považují za nejlepší a mohou i omezovat možnost dítěte seznámit se s těmi postoji a hodnotami ve společnosti, jež sami neschvalují.*“

Oproti tomu liberální koncepce nám říká, že „*rodiče nebudou pokud možno vůbec nijak ovlivňovat dítě ve volbě hodnot a při vytváření představy dobrého života. Nechávací na něm, ať si samo vybere, co bude pro jeho život podle jeho názoru nejlepší; pokud mají o něco usilovat, pak jen o ochranu dítěte před vlivy, které by mu volný výběr omezovaly.*“ (8: 133)

Obě z uvedených koncepcí mají jistě své pozitivní i negativní stránky. Tradiční koncepce, podle výše uvedeného autora, posiluje integritu rodiny, ale odpírá možnost vlastní volby a není tedy ponecháno mnoho prostoru pro získání schopnosti samostatně se rozhodovat. Liberální koncepce toto naopak umožňuje, ovšem na druhou stranu zde hrozí „rozvolnění“ rodiny.

2.2 Rodina a socializace dítěte

Je zřejmé, že člověk se osobností nerodí, nýbrž se jí stává, a to díky procesu zvanému socializace. Nakonečný popisuje socializaci jako „*přeměnu biologického jedince v kulturní bytost*“ (Nakonečný, M.,1970). Snad nejpřesvědčivější důkazy o tom přináší příběhy tzv. „vlčích dětí“. Janoušek ji charakterizuje jako „*souhrn procesů vzájemné interakce mezi společností a jedincem, v nichž společnost působí na jedince tak, aby v sobě svým učením vytvořil vnitřní psychologické předpoklady, nezbytné k participaci ve společnosti současně jako člen společnosti i jako relativně samostatná osoba schopná řídit své jednání a odpovídat za ně*“ (Janoušek, J.,1988).

2.2.1 O socializaci obecně

Socializace je procesem, který nekončí, je tzv. celoživotní, jelikož i v dospělosti se setkáváme se situacemi, které jsou pro nás nové, poprvé a kterým se musíme naučit čelit, reagovat na ně, přizpůsobit se jim apod. Socializace může probíhat záměrně nebo bezděčně. Nejdůležitějšími socializačními činiteli jsou i

nadále rodina, škola a vrstevnické skupiny. Dříve to byla také sousedská komunita. V dnešní době mají velký vliv především masmédia. V souvislosti se socializací hovoříme o několika etapách. V první etapě, kterou můžeme nazývat také jako elementární, dochází především k identifikaci dítěte s matkou, dítě je zcela závislé na péči svých rodičů, je zatím sociálně spíše pasivní, ačkoliv pláčem či úsměvem dokáže vyjádřit pocity libosti nebo nelibosti. V další fázi, zvané také rodinná socializace, se dítě stává sociálně aktivním, stále probíhá nejvíce v rámci rodiny, začíná proces osamostatňování, vytváření vlastního já. Dominantní činností je hra. Ve třetí fázi dítě postupně začíná pronikat do širších sociálních okruhů, přesahujících okruh rodiny, poznává nové vztahy, hovoříme o socializaci veřejné. Rodina již nemá dominantní postavení, dítě se nově pohybuje v okruhu svých vrstevníků, spolužáků a tím dochází ke konfrontaci. Dominantní činností je učení. Podle Řezáče můžeme doplnit ještě další fázi, která je objevením dospělosti. Převažující činností je práce, ale také péče a výchova. Socializace jako taková probíhá na základě sociálního učení (sociální posilování, identifikace, imitace). Procesem socializace se zabývali např. G. H. Mead, S. Freud nebo J. Piaget.

2.2.2 Význam rodiny a školy v procesu socializace

Je zřejmé, že význam rodiny v procesu socializace dítěte neustále klesá. Mnoho z funkcí, které dříve zastávala výhradně rodina, na sebe nyní převzaly jiné instituce, zejména pak škola, ale také masmédia. V porovnání s hodinami strávenými se svými rodiči, musíme konstatovat, že dítě stráví mnohem více času ve škole, při organizovaném volném čase nebo sledováním televize. Rodina má u nás, řekněme „monopol“ na socializaci dítěte přibližně do věku čtyř let, tedy do doby, než dítě nastoupí do zařízení předškolní výchovy. Jak ještě později ukáží, v zahraničí, zejména pak ve Španělsku, je tato situace jiná. Dítě zde do péče institucí přichází mnohem dříve, mnohdy již ve věku pouhých šesti měsíců.

Začíná se tak střetávat vliv rodiny s vlivem školy, respektive vrstevnické skupiny. V případě nefunkční, neúplné nebo jinak problémové rodiny, je pak vliv vrstevníků ještě větší a především pak v období puberty může tato skupina (parta, spolužáci) rodinu zcela zastupovat.

Procesem socializace v souvislosti s rodinou, školou a vrstevnickou skupinou se zabýval mimo jiné také J. J. Coleman. Ten provedl výzkum, jehož závěry pak zveřejnil ve své práci nazvané *Společnost adolescentů*. Zřejmě nejzajímavějším zjištěním bylo to, že *„intelektuální vývoj dítěte ještě dlouho po pubertě závisí těsněji na jeho rodinném zázemí a společenském zařazení než na úrovni školy, pokud je sledována v takových ukazatelích, jako je počet žáků ve třídě, vybavení školních laboratoří a knihoven, ba i kvalita učitelů.“* (8:145). Rodinná atmosféra, sociální status, skutečnosti, o kterých bychom si možná mohli myslet, že s intelektuálním vývojem nesouvisí. Toto zjištění tedy znovu potvrzuje důležitost a nezastupitelnost rodiny v socializaci dítěte, ačkoliv zároveň víme, jak je také křehká.

2.2.3 Vzdělávací systém

Jak jsem již zmínila, vedle rodiny má vliv na socializaci dítěte také škola, příp. další instituce organizující jeho volný čas. Pokusím se proto nyní nastínit, jaký je vzdělávací systém ve Španělsku a jak se liší od toho našeho. Můžeme tak mimo jiné porovnat, kolik času přibližně stráví ve škole děti u nás oproti dětem ve Španělsku, a to zejména v útlém věku. Zaměřím se na předškolní a základní vzdělávání.

2.2.3.1 Vzdělávací systém v ČR

Vzdělávací systém v České republice, myslím, nemusím blíže představovat, všichni máme alespoň menší představu o tom, jak tento funguje. Kdy začíná povinná školní docházka, kolik let trvá, co jí může předcházet a následovat, apod. A proto pouze ve stručnosti:

Předškolní vzdělávání probíhá v rámci mateřských škol. V dnešní době ji děti navštěvují rok před započítáním povinné školní docházky. Slouží zejména k vytvoření základních sociálních a hygienických návyků, ale také návyku k učení. Obojí je důležité pro vstup dítěte do základní školy. Základní vzdělávání nebo-li povinná školní docházka je u nás devítiletá a trvá zpravidla od 6 – 15 let věku dítěte. Děti ji mohou absolvovat na několika různých typech škol. Jsou to: základní škola (státní, soukromá); gymnázium (v rámci osmiletých gymnázií, kdy dítě dokončí povinnou docházku a plynule pokračuje ve výuce na střední úrovni); konzervatoře (osmileté taneční konzervatoře, které stejně jako gymnázia umožní dokončit povinnou docházku a plynule pokračovat.); speciální školy (pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami). Kromě tradičních vzdělávacích programů, podle kterých se u nás běžně vyučuje (základní, obecná, národní škola) jsou nyní zaváděny také alternativní programy, jako např. Waldorfská a nebo Montessori škola. Hodnocení na těchto školách se liší od hodnocení na klasických základních školách. Běžně je žák hodnocen známkami od 1 (nejlepší) do 5 (nejhorší). Zejména však na prvním stupni základních škol se však již často přechází k hodnocení ústnímu, které je obvyklé právě na školách alternativních. Vysvědčení dostává žák dvakrát za školní rok. V případě, že je z některého předmětu hodnocen nedostatečně, musí vykonat opravnou zkoušku, případně opakovat celý ročník. Po ukončení povinné docházky se žák může rozhodnout, zda bude ve studiu pokračovat na středním stupni. Toto vzdělání je možné získat na několika typech škol. Jsou to gymnázia, konzervatoře, střední odborné školy a nebo střední odborná učiliště. Podle typu školy je vzdělání ukončeno buď

vysvědčením o závěrečné zkoušce, výučním listem nebo maturitní zkouškou. Pouze žáci, kteří své vzdělání ukončili maturitní zkouškou mohou pokračovat na terciálním stupni. Ten je tvořen vyššími odbornými a vysokými školami. Po ukončení získá student titul, který je příslušný danému typu školy a oboru.

2.2.3.2 Vzdělávací systém ve Španělsku

Poslední velká reforma školství, která byla ovlivněna zejména změnou politických stran a také vstupem do Evropské Unie, proběhla ve Španělsku v roce 1990. Vzdělávání zde má na starosti Ministerstvo školství, kultury a sportu. To ustanovuje základní normy, které obsahují strukturu vzdělávání, osnovy, roli školní inspekce.

Největší rozdíl ve struktuře vzdělávání ve Španělsku a u nás spatřuji v předškolní výchově. Ta zde může probíhat již od pěti měsíců věku dítěte. Je rozdělena do dvou cyklů. První cyklus je od pěti měsíců do tří let. Je nepovinný a pouze ve státním zařízení, které se nazývá „guardería“, bezplatný. Jedná se o jakousi obdobu dřívějších jeslí u nás. Druhý cyklus probíhá již v rámci tzv. Colegií, které mohou poskytovat vzdělání až do věku 16 let. Tento cyklus také není povinný, ovšem je pouze vzácnou výjimkou, když jej dítě nenavštěvuje. (Tato skutečnost vychází zejména z faktu, že zatímco u nás je nárok na mateřskou dovolenou tři roky, zde je to pouhých šestnáct týdnů!). Nazývá se „education infantil“ a v posledním ročníku se děti již učí základy psaní a čtení. Je nepsaným pravidlem, že ještě před vstupem na základní školu umí děti číst i psát. Colegium navštěvují od pondělí do pátku v devět hodin ráno a končí v pět hodin odpoledne. V poledne mají děti dvě a půl hodiny pauzu, která je na oběd a na odpočinek. Ráno i odpoledne je výuka. Vzhledem k tomu, že děti tráví v Colegiích prakticky celý den, poskytují tato zařízení také služby, které u nás nabízejí spíše organizace pro volný čas dětí a mládeže. Již na tomto předškolním stupni vzdělávání jsou děti pravidelně třikrát do roka evaluovány, zatím pouze slovně. Povinná školní

docházka základního stupně začíná v šesti letech a zpravidla navazuje na předchozí docházku do Colegia. Končí ve věku dvanácti let. Je rozdělena do tří cyklů (stupňů), z nichž každý trvá dva roky. I zde jsou žáci hodnoceni třikrát do roka. Do osmi let je hodnocení stále slovní, říká žákovi, zda je jeho vývoj adekvátní, co by měl zlepšit apod. Poté se již přechází na hodnocení známkami, které jsou od 1 do 10, přičemž je nejlepší známka. Na toto základní vzdělání navazuje střední, které trvá do šestnácti let a je povinné. Po jeho ukončení se žák rozhoduje, zda bude pokračovat ve vzdělávání se, či zda se zapojí do pracovního procesu. Další vzdělávání je buď tzv. „formación profesional“, které odpovídá přibližně našim odborným učilištím, anebo dvouleté maturitní vzdělání, které je zakončené „bachileratem“, což odpovídá naší maturitě. Získání maturity je stejně jako u nás podmínkou pro přijetí na vysokou školu.

2.3 Komunikace v rodině

Komunikace je proces sdělování, umožňuje průběh mezilidských styků a vztahů. Možná také proto je základním pravidlem teorie sociální komunikace věta: "Není možno nekomunikovat" (Watzlawick, P., Jackson, D. D., Beavin, J. H. *Pragmatics of Human Communication*). To znamená, že vždy komunikujeme, i když si to třeba zrovna neuvědomujeme, nebo dokonce i když záměrně nekomunikujeme. Tím také něco sdělujeme. Všude tam, kde jsou lidé, dochází ke komunikaci.

Obsahem komunikace však nejsou jen věcné informace, ale dochází zde k mnoha dalším procesům, jako je vytváření postojů, působení na ostatní a ostatních na nás.

Chceme-li s někým komunikovat, musíme předmět komunikace udělat zajímavým především pro druhou stranu, musíme umět včas hovořit a včas naslouchat. Slyšené je třeba filtrovat a třídit. Chceme-li, aby s námi bylo komunikováno, musíme být dobrými partnery pro komunikaci – být sami sebou, plně soustředěni na osobu sdělujícího, ale nesmíme přejít k úřednímu stylu jednání ani se tvářit, že známe „univerzální lék“. Při komunikaci si musíme uvědomovat rušivý vliv naslouchání svému vlastnímu já a předsudků plynoucích ze vztahu mezi námi a partnerem v komunikaci. Chceme-li komunikaci získat druhé pro naši věc, je dobré nadchnout, ocenit schopnosti, motivovat je pozitivně, nikoli negativně.

Zejména při komunikaci v rodině je zapotřebí vyhnout se některým nežádoucím, nebo-li neadekvátním typům komunikace. Ve své knize *Sociální psychologie* o nich hovoří Jaroslav Řezáč. Jedná se např. o komunikaci *podrobivou* (zachování klidu, ale i za cenu neustálého vyjadřování souhlasu, usmírování). Dalším typem je komunikace *karatelská* (spojená s neustálým napomínáním, kritizováním, odmítáním, vyčítáním). Nevhodná komunikace je také tzv. *chladná* (racionální, komputerová, korektní, ale bez citu, monotónní).

Posledním typem komunikace, kterou Řezáč uvádí, je komunikace *irelevantní* (nevěcná, odvádí pozornost jinam, ignoruje to, co dělají nebo hovoří jiní). Všechny tyto typy komunikace jsou nevhodné, ovšem se všemi se můžeme v rodinách setkat. Může se stát, že je např. rodič unavený, našťvaný apod. a komunikuje se svým dítětem tímto nežádoucím stylem. To však samozřejmě ještě o ničem nevypovídá, alarmující by bylo, kdyby tento typ komunikace v rodině převládal nad ostatními, kdyby byl, jak se říká, na denním pořádku. Dále bychom se v komunikaci měli vyhnout tzv. komunikačním zlovykům, mezi které patří např. čtení myšlenek, skákání do řeči, neupřímnost, nekonkrétnost, přehánění, překrucování skutečnosti, únik od tématu nebo přehnané emoční reakce.

Opakem této nevhodné komunikace je komunikace efektivní, která je konkrétní, srozumitelná, vyjadřovaná bez agresivity a kde dochází k souladu mezi mimoslovním a slovním vyjádřením, kde projevujeme zájem druhému naslouchat. Americký filosof John Rogers Searle, uvádí několik komunikačních aktivit, které je velmi vhodné využít při komunikaci. *Asertivní* (smyslem je přesvědčit o pravdivosti a platnosti sdělovaného obsahu), *direktivní* (slouží k aktivizaci partnera, mají ho iniciovat k akci, k jednání), *příslibové* (signalizují závaznost k nějakému následnému jednání), *expresivní* (vyjadřují prožívání komunikace), *deklarativní* (vypovídají o shodě mezi obsahem sdělování a realitou). Při komunikaci ať už mezi dětmi a rodiči, nebo mezi rodiči navzájem, by mělo platit, že jsou si především partnery, že každý má právo vyjádřit svůj názor a dostat pro toto dostatečný prostor.

Ovšem komunikace, to nejsou pouze slova, jak již bylo řečeno, komunikujeme také beze slov, činy a nebo tím, co vyjadřujeme naším tělem. Tuto komunikaci nazýváme neverbální. A mnohdy bývá mnohem zajímavější pozorovat a zkoumat, co člověk sděluje právě tímto způsobem. Slovy lhát můžeme celkem snadno, ale pro naše tělo už to tak snadné není, často si totiž ani neuvědomujeme, co všechno svým tělem jsme schopni vyjádřit a jestliže se v

kódech těla vyznáme, můžeme toho velmi dobře využít a rozpoznat mnohé přednosti, či naopak slabosti našeho partnera v komunikaci. Z odborných knih, či přednášek je známo, že neverbální komunikaci dělíme na pět základních částí, z nichž každá se zabývá něčím jiným. Nejrozsáhlejší a snad také nejzajímavější je *mimika*. Ta se zabývá výrazem obličeje, informuje zejména o aktuálním emočním stavu člověka. Nejvíce na nás prozradí oči. Pozorujeme např. velikost zornic, četnost pohledů, mrkání, přivírání očí, odvracení pohledu, atd. Pouze z pohledu na obličej člověka, se kterým přicházíme do kontaktu, můžeme spolehlivě rozlišit štěstí, překvapení, strach, zlobu, spokojenost, smutek či zájem. V obličejí můžeme dále pozorovat úšklebky, zdvižení obočí, grimasy, strnulost, atd. Další velkou část neverbální komunikace tvoří tzv. *gestika*. Jedná se o pohyby rukou, posunky, nebo-li kulturně vázané pohyby. Rozlišujeme akustická, ilustrační, sémantická gesta a adaptéry, které uspokojují nějakou potřebu. Gesta odrážejí dění, zvyšují nebo popírají pravdivost řečeného, pomáhají lidem s poruchou komunikace. *Haptika* se zabývá kontaktem, například podáním ruky. Je-li člověk po delší dobu zbaven možnosti dotýkat se druhých, je vystaven tzv. sociální deprivaci. Zvýšenou potřebu dotyků mají zejména ženy, děti a staří lidé. Mezi dotyky, které bychom sem mohli zařadit, patří např. stisk ruky, poplácání, facka, polibek, objetí, hlazení. Velmi zajímavé je také zkoumat *proxemiku*, což je komunikace prostřednictvím vzdáleností. Rozlišujeme čtyři zóny mezilidské vzdálenosti. Intimní, osobní, sociální a veřejnou. Velikost či vzdálenost těchto zón je individuální a dále závislá na pohlaví, věku, kultuře, etniku, apod. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit pravdivost tvrzení, že lidé z jižních zemí mají tyto zóny menší, tedy, že jsou přístupnější a je snadnější se k nim „přiblížit“ a že i oni sami vyhledávají tělesný kontakt při komunikaci. A naopak, lidé ze severských zemí mají zóny větší a drží si tedy také větší odstup. Poslední velkou skupinou je tzv.

pantomimika, kterou můžeme ještě dále rozdělit na *posturologii* (způsob komunikace fyzickým postojem, např. natočením těla, odvrácením, odkloněním

hlavy, nakročením) a *kineziku* (pohyby těla a končetin jiného druhu nežli gesta). Díky pantomimice můžeme odhadnout psychický stav člověka podle jeho postojů a pohybů. Kromě těchto pěti velkých skupin existuje ještě tzv paralingvistika, která nezkoumá to, co říkáme, ale jak to říkáme, z čehož je někdy možné rozpoznat nejen aktuální stav (radost, smutek), ale dokonce i některé rysy osobnosti (podceňování, sebedůvěra). Myslím, že ačkoliv je tento můj popis a toto rozdělení pouze stručné, jasně z uvedeného vyplývá, jak je verbální i neverbální komunikace a povědomí o nich významné a důležité. Obojí nám může velmi pomoci při komunikaci s lidmi a také pro sociálního pracovníka je např. při práci s rodinou (návštěva v rodině) základní znalost obojího velkou výhodou, dalo by se možná říci i nutností.

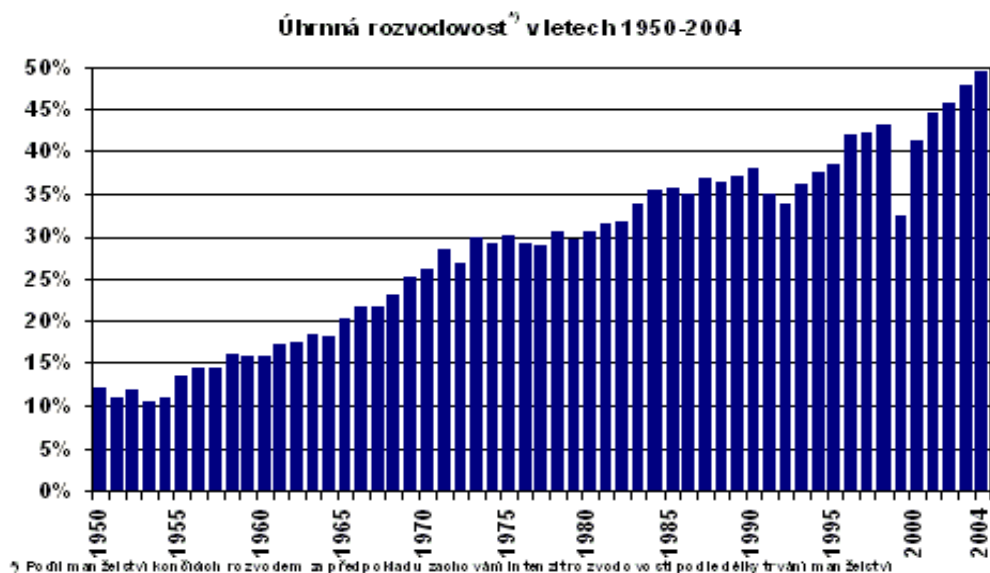
3. Typické trendy současné rodiny

3.1 Trendy typické pro českou rodinu

Rodina prošla dlouholetým vývojem, některé prvky, příznačné pro rodinu se změnily, jiné zůstávají, ovšem jsou zde také prvky nové. „*Radikální kritika rodiny skutečně potvrdila, že instituce, která byla považována za snad nejstabilnější výtvar naší civilizace, se nejméně od konce první světové války podstatně změnila a dále se mění.*“ (8: 19) Mluvíme o tzv. typických trendech současné rodiny. Odborná literatura hovoří o následujících trendech:

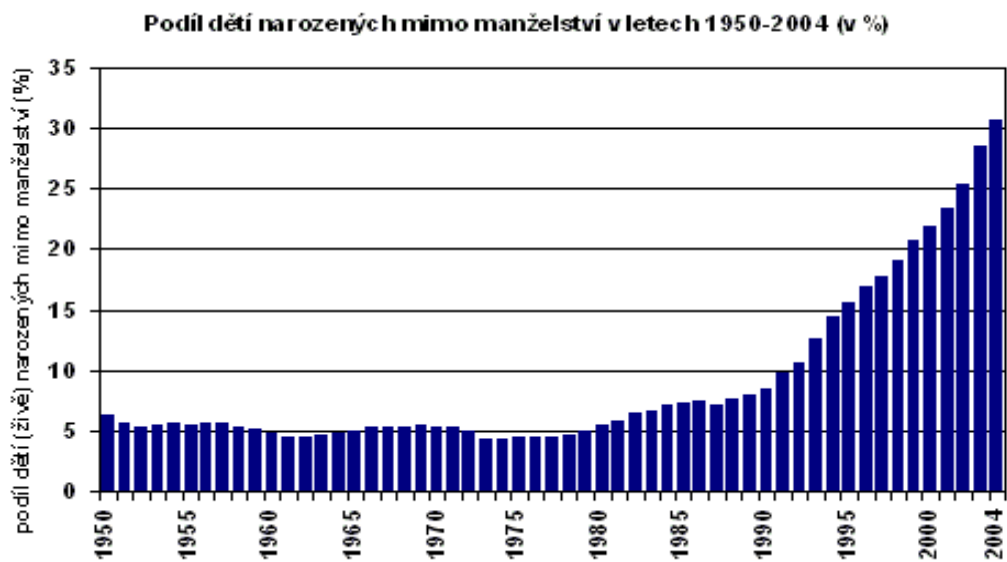
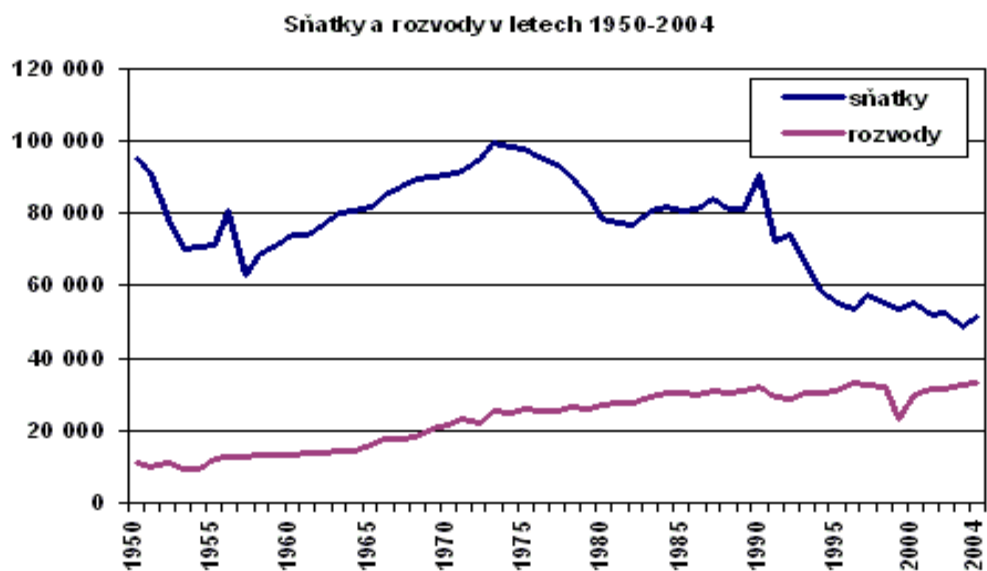
Zvýšení rozvodovosti. Možnost rozvodu, respektive možnost vstupu do dalšího manželství, zde existovala již před první světovou válkou. K vysokému nárůstu rozvodů však začalo docházet až o několik desítek let později, přibližně v 50. letech dvacátého století. Důvodů je podle Horské hned několik. Uvádí: „sílící tendenci prosazení subjektivních zájmů partnerů, růst seberealizace mimo rodinu a snížení tolerance a méně časté respektování potřeb dětí“.(3: 457) Zřejmým následkem stále stoupající rozvodovosti je také zvyšující se počet neúplných rodin. Rozvod, nebo-li zánik manželství, je stejně jako sňatek, nebo-li vznik manželství, upraven zákonem o rodině. V souvislosti s rozvodem můžeme hovořit také o tzv. sociální dědičnosti rozvodovosti. Tím rozumíme to, že děti, které vyrůstaly v rozvedené rodině, se v dospělosti samy často rozvádí. Důvod je zřejmý. Nejasná představa o fungování úplné rodiny. Na druhou stranu bych však měla uvést, že mnohé výzkumy ukazují, že vyrůstat v rodinném prostředí, které je doprovázeno hádkami, neshodami, nenávisť, pomluvami, apod., má na dítě mnohem horší vliv než samotný rozvod nebo odloučení, a to do té míry, že se může projevit i na jeho zdravotním stavu. Nejčastěji se objevují alergie a deprese. Rozvod je v současné době velmi výrazným frustračním činitelem a budu o něm ještě blíže hovořit v některé z dalších kapitol.

Následující graf zachycuje rozvodovost za posledních padesát let a je na první pohled patrné, že až na některé výjimky, jako např. v roce 1998, dochází opravdu k neustálému vzrůstu počtu rozvodů.

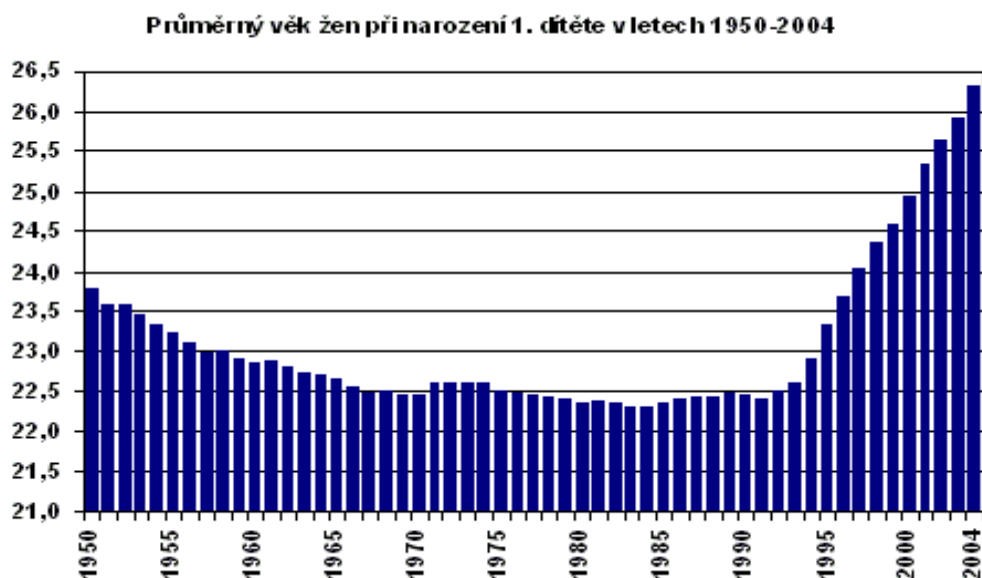

Zakládání rodiny neformálně, bez sezdání. To je další z trendů, který „postihuje“ rodinu, můžeme-li v takovém případě o rodině hovořit. Sňatek již dávno není považován za posvátnou instituci, která zakládá, předurčuje a chrání společný budoucí život partnerů. Jsou to oni sami, kdo rozhodují o začátku i konci jejich vztahu. (V dřívějších dobách bylo manželství ukončeno nejčastěji smrtí jednoho z nich.) Důvodem je zejména změna hodnot, vyzdvihována je především autonomie, nezávislost, svoboda každého jedince. Mnoho párů takovýmto typem svazku může také hledat sociální výhody od státu, protože žena je jako svobodná matka finančně zvýhodňována. Je zde však riziko pro partnery i pro dítě, které je takto vychováváno. Bez uzavření manželství je totiž mnohem snazší řešit problémy ve vztahu jeho ukončením, odchodem či změnou partnera.

Z demografického hlediska se tak zvyšuje podíl dětí narozených mimo manželství, jak to je také zachyceno na druhém grafu.

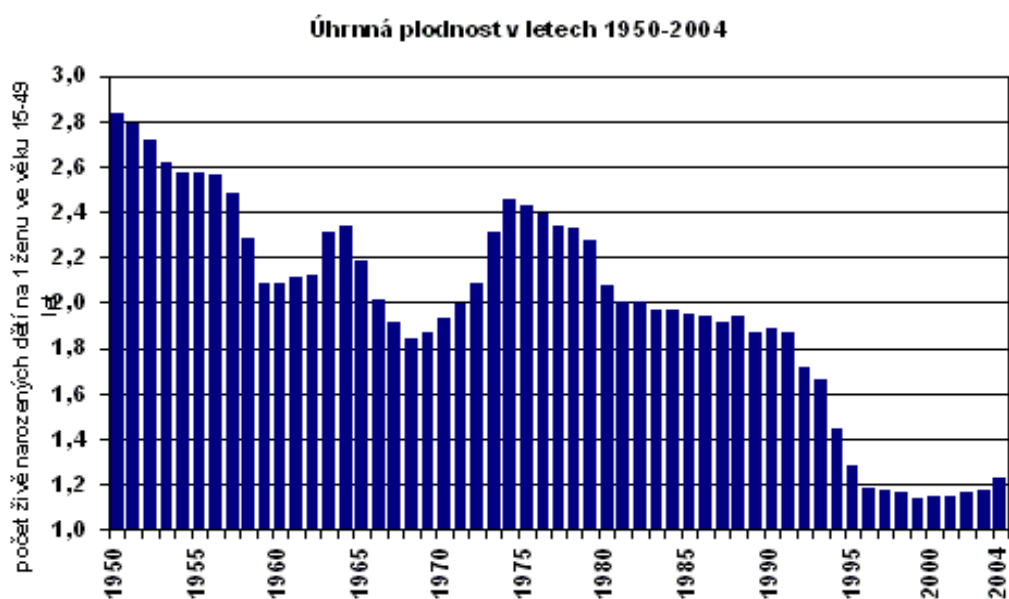

Zakládání rodiny ve vyšším věku než tomu bylo dříve. Zejména v postsocialistických zemích značně stoupla v posledních letech úroveň vzdělání a kvalifikace žen, zvýšila se také jejich zaměstnanost. Klasický model, který známe z minulosti, kdy žije pohromadě více generací v jedné domácnosti, muž je jediným živitelem rodiny a žena se stará o domácnost, je nahrazen modelem novým, kdy v jedné domácnosti žije pouze nukleární rodina a oba partneři jsou zaměstnáni. Dalším důvodem je také již zmíněný fakt, že mladí lidé upřednostňují život v nelegitimním svazku, tedy bez sezdání. Mnoho mladých lidí dává před vstupem do manželství přednost studiu nebo využívá možnosti vycestovat do zahraničí, studovat či pracovat zde. Znamená to také, že děti se rodí starším rodičům. Graf, zachycující stoupající věk prvorodiček, to jasně potvrzuje.

Snížení počtu dětí v rodině; pokles porodnosti. Jednou z nejdůležitějších funkcí rodiny je výše jmenovaná funkce biologicko – reprodukční. Ačkoliv je jistě nevyvratitelná a velmi důležitá, je více než zřejmé a dokazují to mnohé výzkumy, že porodnost v posledních letech velmi klesá, a to nejen v Čechách, nýbrž v celé

Evropě. V historii bojovali lidé před několika sty lety s problémem přesně opačným. Mluvíme přibližně o 17. – 18. stol. n. l. Rodiny mívaly běžně cca 6-8 dětí, a to zejména na venkově. Velmi často bylo obtížné je uživit, a proto děti musely již v útlém věku pracovat, případně odcházely z rodin do učení, či do služby. Velmi vysoká byla také novorozenecká úmrtnost. A tak roku 1798 vystoupil do popředí Angličan T. R. Malthus se svým dílem Esej o principu populace, ve kterém vyzývá zejména chudé, aby „rodili jen tolik dětí, kolik jsou schopni uživit.“ Později byla podle něj nazývána vědomá regulace porodnosti malthuzianismem. Tyto teorie byly ostře kritizovány hlavně socialisty a církví. Mezi další jevy, které úzce souvisí s rodinou ve 2. polovině 20. století a které se podílejí na snížení počtu dětí, je bezesporu rozvoj antikoncepce, plánované rodičovství a liberalizace umělých přerušení těhotenství. Dalším z důvodů snižování počtu dětí v rodině může být i neuspokojivá ekonomická a bytová situace.

Rozpad vícegenerační rodiny. V současných domácnostech spolu žijí pohromadě většinou pouze dvě generace, tedy rodiče a jejich děti. Tento jev byl v minulosti způsoben rozšiřující se industrializací a urbanizací. Mladí a práceschopní lidé odcházeli z venkova do větších měst za prací a zakládali tu své nové rodiny. A tak ačkoliv výzkumy opakovaně potvrzují ochotu vzájemné mezigenerační pomoci i vysokou solidaritu a podporu v rámci širší rodiny, potvrzují současně také větší sklon k nezávislosti, která se projevuje zejména samostatným bydlením. Rozpad vícegenerační rodiny a snižující se počet dětí, to jsou hlavní důvody celkového snížení počtu členů v domácnosti.

3.2 Rodina ve Španělsku

3.2.1 O španělské rodině obecně

Ještě než začnu hovořit o tomto tématu, připojím několik velmi obecných údajů a informací o Španělsku jako takovém a o španělské rodině obecně z mého pohledu. Španělsko, oficiální název - Španělské království, se rozkládá na cca 505 992 km² a žije zde 40 499 791 obyvatel. Španělsko je správně členěno do 17 autonomních celků a 52 provincií. Až 98 % obyvatelstva se hlásí ke katolickému vyznání. Státním zřízením ve Španělsku je parlamentní monarchie. Hlavou státu je od roku 1975 král Juan Carlos I. a předsedou vlády José Luis Rodríguez Zapatero. Od roku 1986 je Španělsko členem Evropské Unie. Od 1.1.2002 je oficiální měnou euro místo dřívější pesety.

Já pobývám na jednom z Baleárských ostrovů, konkrétně na Mallorce a žiji zde přímo v hlavním městě, kterým je Palma. Mé zkušenosti se španělskou kulturou tedy pramení právě odsud.

Španělská rodina se v mnohém podobá rodině české. Mohli bychom říci, že současné trendy, které se tolik dotýkají rodiny české, můžeme pozorovat i zde ve Španělsku. Z výzkumu například jasně vyplývá, že rozvodovost stoupá a naopak

počet dětí klesá, že prarodiče nežijí tak často ve stejných domácnostech se svými dětmi a vnoučaty, že mnoho párů žije bez sezdání a že mnoho z nich ani nemá děti; že je zde mnohem více otců, kteří se starají sami o děti po rozvodu; nově se zde objevují také homosexuální manželské páry, přičemž až 66,2 % Španělů souhlasí s tím, aby tyto páry mohly adoptovat děti, apod. Nejčastějším typem rodiny je tradiční rodina, kde je matka, otec a dvě děti (17,7 %) a druhým nejčastějším typem jsou páry bez dětí (17,2 %).

Jsou zde však některé prvky, ve kterých se přece jen vzájemně odlišujeme a je to samozřejmé, protože i kultura, povaha, mentalita či zdejší životní styl se liší od toho našeho. Těchto několika bodů se nyní mohu držet a popsat tak některé rozdíly. O Španělech se všeobecně tvrdí, že jsou velmi temperamentní národ, podobně jako třeba Italové. Já ze své zkušenosti vidím, že je to pravda. Španělé jsou hluční, veselí, srdeční, milují svou hudbu, zejména tu moderní, a také ji rádi poslouchají velmi nahlas. Mnohdy může pouhý rozhovor mezi Španěly připadat nezasvěcenému přihlížejícímu jako velká hádka. Ovšem není tomu tak, je to pouze způsob mluvy, vyjádření názoru. Myslím si také, že Španělé jsou oproti nám více otevřenější, nemají problémy se seznamováním se, mnohdy se spolu na ulici či v obchodě baví lidé, kteří se předtím vůbec neznali, jsou také mnohem asertivnější, nebojí se ozvat v případě, že se jim něco nelíbí. Rádi se sdružují ve velkých skupinách, ať už mezi rodinou či přáteli a jejich setkání je nejčastěji doprovázeno jídlem a hudbou. Jeden z nejvýraznějších rozdílů, který zde pozoruji a který ale jasně vyplývá z prostředí, je v životním stylu. Tedy obchody, škola, zaměstnání, úřady, to vše zde začíná fungovat až od deváté hodiny. Na obědy tak lidé chodí většinou až kolem druhé hodiny odpolední, někdy i později. Mezi třetí až pátou je zde tzv. siesta, tedy doba, kdy je opět všude zavřeno, lidé odpočívají, využívají tento čas ke sportování, setkání s přáteli nebo prostě jen k odpolednímu spánku. Školy, tzv. "Colegia" (u nás ZŠ) končí většinou v pět hodin odpoledne. Některé děti se pak dále věnují ještě svým zájmům, jiné odpočinku či

hraní, sledování televize apod. Večeře se zde samozřejmě také podává mnohem později, kolem osmé či deváté hodiny, o víkendech či prázdninách však mnohdy ještě později. A tak oproti českým mladším dětem, které chodí spát „po večerníčku“, řekněme kolem sedmé hodiny večerní, se zde čtyřleté děti ukládají ke spánku až po deváté. Všechny tyto skutečnosti mají samozřejmě velký vliv i na výchovu dětí. Španělé na svou rodinu velmi dbají, vždy je na prvním místě a jejich děti především. Dítě má v rodině velmi vysoké postavení a jeho slovo platí, dle mého názoru mnohem více, než je tomu u nás. Každé rozhodnutí se předem s dítětem konzultuje, rodiče se ptají svých malých dětí na jejich názor. Výchova je velmi volná, ne přísná, někteří dokonce tvrdí, že „není žádná“. To samozřejmě není pravda. Je jen odlišná. Mám pocit, že v těchto rodinách vyrůstají velmi sebevědomí mladí lidé, bez komplexů. Touto výchovou netrpí děti, spíš jejich rodiče, kteří si někdy se svými nezvladatelnými ratolestmi nevědí rady. Já jsem byla tímto velmi tolerantním přístupem zpočátku také překvapena a trvalo mi dlouho, než jsem si zvykla, že rodiče dělají to, co chtějí děti a ne naopak. Nemohu říci, že se s tímto způsobem výchovy ztotožňuji, ale na druhou stranu jsem se také mnohé naučila. Spoustu problémů lze vyřešit bez výprasku, bez trestání, bez křiku...

3.2.2 Typické trendy

Tyto informace jsou čerpány z výzkumu, který byl proveden v roce 2006 v Madridu a který byl poté publikován v odborném časopise *Proyecto Hombre*. Podle autora můžeme díky tomuto výzkumu vyvodit nové a zajímavé informace, které následně mohou pomoci zejména při plánování preventivních programů, které odpovídají potřebám současné situace rodiny.

Rodina ve Španělsku prošla od poloviny 20. století velkými změnami. Především v šedesátých letech dochází k velkým společenským změnám, což se samozřejmě odráží i v situaci související s rodinou. Ovšem jsou to právě

osmdesátá léta, kdy se tyto změny zviditelňují nejvíce a kdy nukleární rodina přestává být něčím univerzálním a přibližuje se více vzorům, které můžeme pozorovat jinde v Evropě.

Jak se tedy změnila španělská rodina, čím se liší od té před zhruba padesáti lety a jaké jsou současné trendy? V mnohém se tyto trendy podobají těm, které pozorujeme v České republice. Na prvním místě uvádí autor **nízkou porodnost**. Ačkoliv před přibližně 30 lety zaujímal Španělsko jedno z prvních míst na žebříčku porodnosti mezi zeměmi v Evropě, nyní se nachází na přesně opačném konci. V letech 1995 – 2000 byla zaznamenána nejnižší porodnost vůbec. Roku 2003 již můžeme pozorovat menší nárůst porodnosti, ale zdaleka nedosahuje dřívějších hodnot. V roce 2003 byla taxa porodnosti přibližně 10,3 narozených dětí na 1000 osob.

Další výraznou změnou je nová **modifikace a složení členů rodiny**. Především počet členů rodiny se výrazně snižuje, klesá počet dětí, objevuje se mnoho jedináčků, často chybí mužský prvek, dítě tedy vychovává v mnoha případech sama matka a velmi často také pozorujeme nepřítomnost prarodičů a spojitosti, které z toho zákonitě vyplývají. V poslední době také narůstá počet domácností bez dětí. Tvoří ji tedy pouze manželský pár, který se pro bezdětný stav dobrovolně rozhodne. Další možností je domácnost, kde žije pouze jedna svobodná osoba, a to nikoliv nechtěně, nýbrž proto, že tento stav je pro ni žádoucí a protože se může jednat o alternativu způsobu života, který je pro danou osobu stejně uspokojivý jako je pro ostatní život ve společné domácnosti s dalšími členy rodiny.

Značný **nárůst rodin s dvojitým příjmem**, který vyplývá z masového zařazení ženy na trhu práce. Tím dochází také ke změně její sociální pozice, zvyšuje se nutnost rozdělení povinností v domácnosti, má méně volného času, který mohla dříve věnovat rodině, hlavně pak dětem a děti jsou tak častěji zařazovány do zařízení předškolní výchovy.

Stejně jako u nás můžeme i zde pozorovat velkou nestabilitu ve vztazích, která ústí v **nárůst rozvodovosti**. Dalším následkem je vysoký počet rodin, ve kterých je dítě vychováváno pouze jedním rodičem a také se vyskytují projevy domácího násilí. Přesto je rozvodovost ve Španělsku stále relativně nízká. Mnoho párů se snaží udržet svá manželství „za každou cenu“. Důvodů je hned několik. Z náboženského přesvědčení, z ekonomických důvodů nebo, jak se říká, kvůli dětem, aby vyrůstaly v úplné rodině.

Zakládání rodiny ve vyšším věku. Ačkoliv průměrný počet sňatků za rok se v posledních letech nijak radikálně nezměnil, můžeme pozorovat jisté změny, a to především ve věku při vstupu do manželství a při zakládání rodiny. Tento věk se postupně zvyšuje a u mužů již byla překročena hranice třiceti let. Dospívající děti zde ve většině případů sdílejí domácnost se svými rodiči podstatně déle, než je tomu u nás. Přibližně ve věku 25 let se začínají osamostatňovat. Ovšem je to spíše až ve 30 letech, kdy se nejvíce mladých opravdu osamostatní, vytvoří svou vlastní domácnost, přičemž dívky se obvykle osamostatní dříve než chlapci. V roce 2001 dosud sdílelo společnou domácnost s rodiči 63,8 % mladých mužů a 55,2 % mladých žen ve věku od 15 do 34 let.

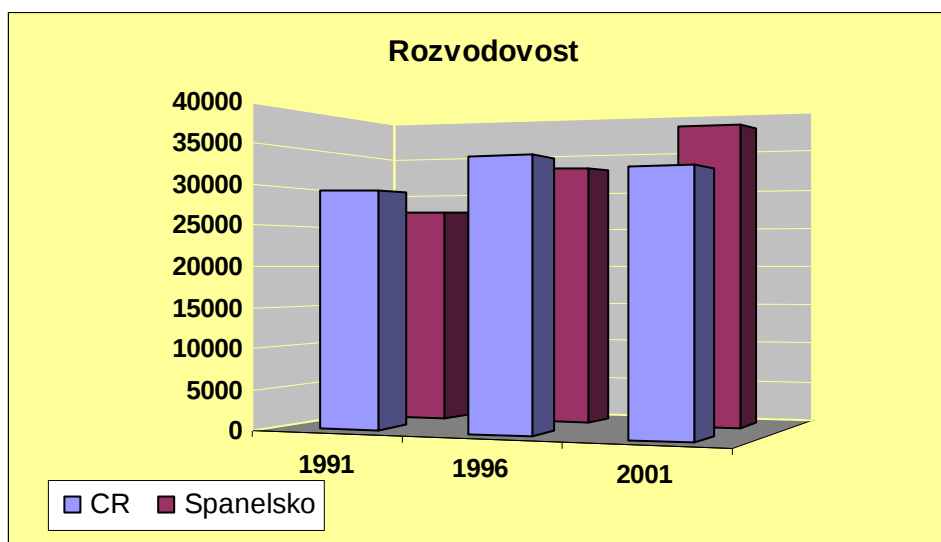
Krize tradičních modelů, které hrají roli **při socializaci dítěte**, je dalším uvedeným problémem. Z toho také vyplývá potřeba přizpůsobit vzory a požadavky na výchovu nové době, současným trendům. Rodiče se cítí být v nejistotě, bojí se o budoucnost dětí, a to zejména z hlediska spíše sociálního než ekonomického, obávají se také nárůstu konzumace alkoholu a dalších drog u dětí, objevuje se strach z násilí, předčasných sexuálních zkušeností u nezletilých a z toho vyplývajících případných nechtěných otěhotnění.

3.3 Porovnání, shrnutí, data

Jestliže porovnáme tyto údaje o současných trendech v obou zemích, můžeme na první pohled vidět, že mnohé z nich se podobají, že se tedy nejedná o fenomény, které by se týkaly pouze buď Španělska nebo České republiky, nýbrž že platí ve více zemích Evropy. Jedním z nejčastěji diskutovaným a obávaným jevem je rozvodovost, která shodně stoupá.

Graf 1 – **Rozvodovost – absolutní počty**

Rok	ČR	Španělsko
1991	29 366	27 224
1996	33 113	32 571
2001	31 586	37 630

Z těchto čísel je jasné vidět vzestupná tendence rozvodovosti jak u nás, tak ve Španělsku. V obou případech se jedná o absolutní počty rozvodů v daném roce. Počet rozvodů je od roku 2000 ve Španělsku o něco vyšší než v ČR. Vezmeme-li ovšem v úvahu počet obyvatel ve Španělsku (40 499 791) a v ČR (10 206 436), musíme konstatovat, že rozvodovost je ve Španělsku dosud velmi nízká, dokonce jedna z nejnižších v celé Evropě.

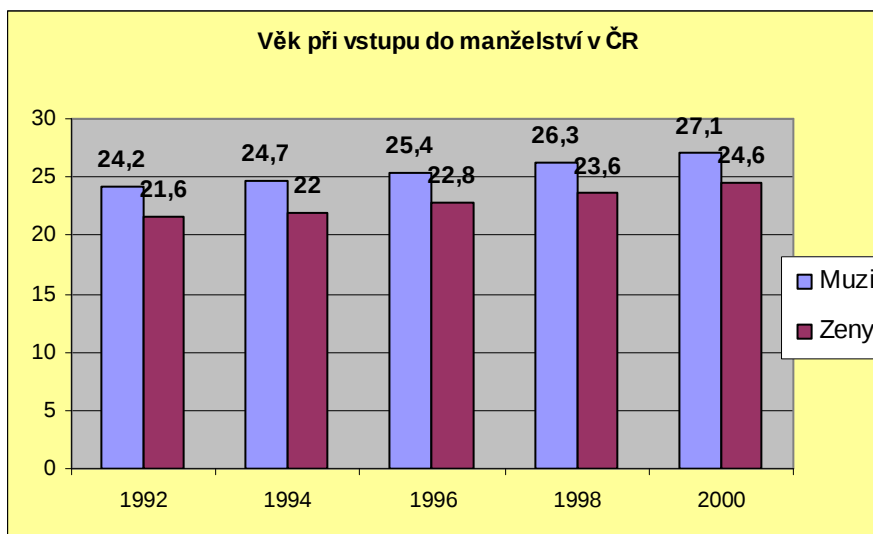
Tabulka 1 – **Rozvodovost v Evropě** – počet rozvodů na 100 uzavřených sňatků

Země / Rok	1985	1990	1995
ČR	35,9	37,9	38,9
Španělsko	6	8	12
Francie	30,4	32,1	39
Finsko	28	42,7	49
Itálie	4,1	8	8
Řecko	11,5	12	15
Rusko	40,7	40	50,3
Belgie	27,8	31,9	58,1
Rakousko	30,8	32,8	38,3

Z této tabulky je stoupající rozvodovost v průběhu deseti let ve vybraných evropských zemích více než zřejmá. V mnohých případech je nárůst téměř dvojnásobný (Itálie, Belgie). U žádné z uvedených zemí nemůžeme zaznamenat pokles. Nejvyšší rozvodovost je shodně u zemí severských (Finsko, Belgie), kde je podle těchto údajů rozvedeno přibližně každé druhé manželství. Země střední Evropy (ČR, Francie, Rakousko) se vyznačují středními hodnotami, které se pohybují shodně mezi 30-40. Naopak nejnižší rozvodovost pozorujeme u jižních zemí (Itálie, Řecko, Španělsko). V Itálii bylo v letech 1990 a 1995 rozvedeno pouze osm ze sta manželství, což je například oproti Belgii nebo Rusku opravdu značný rozdíl.

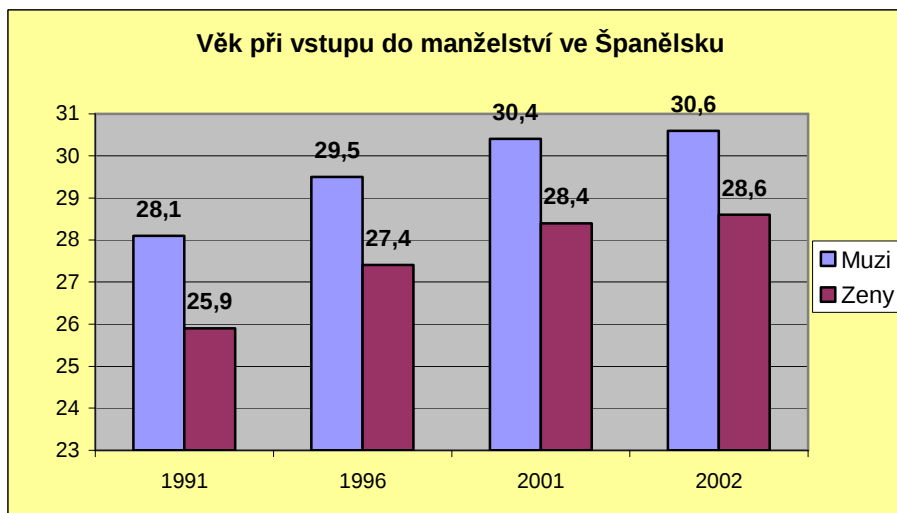
Dalším společným jevem, který můžeme pozorovat u obou zemí, je stoupající věk při vstupu do manželství. Stoupá také věk prvorodiček.

Graf 2a - Věk při vstupu do manželství v ČR

Z grafu můžeme vyčíst, že ženy vstupují do manželství v nižším věku než muži. U obou pohlaví se ale v průběhu deseti let zvýšil tento věk přibližně o tři roky.

Graf 2b - Věk při vstupu do manželství ve Španělsku

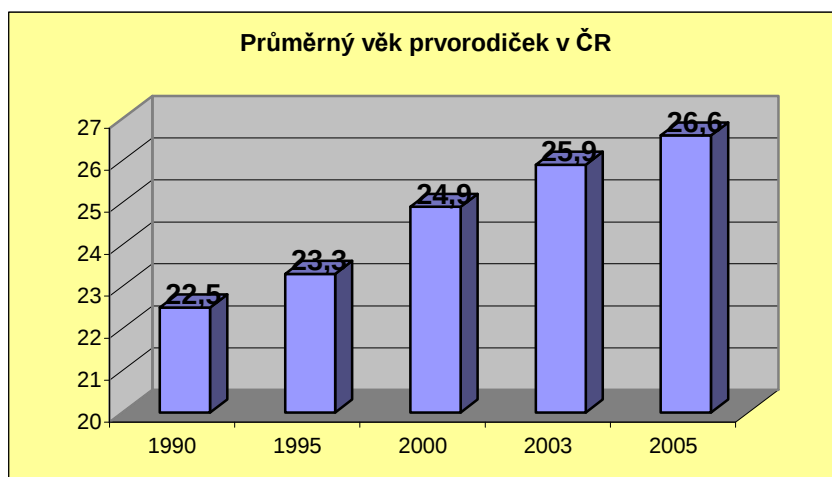

Díky tomuto grafu je zřejmé, že ve Španělsku vstupují mladí lidé do manželství mnohem později než je tomu u nás, a to jak ženy tak i muži. I zde se

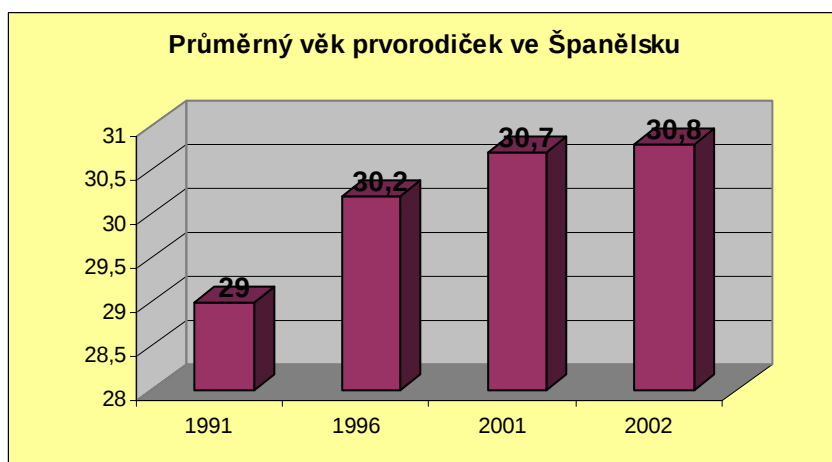
věková hranice posunula, u mužů již byla dokonce od roku 2000 překročená hranice třiceti let a ženy se jí velmi přibližují.

A pro ještě větší ilustraci stoupajícího věku při zakládání rodiny, připojím grafy znázorňující věk prvorodiček.

Graf 3a – Průměrný věk prvorodiček v ČR

Graf 3b – Průměrný věk prvorodiček ve Španělsku

U nás je zvyšující se věkový nárůst během několika posledních let znatelnější, ovšem ve Španělsku se již několik let pohybuje kolem třiceti let a tendence je stále mírně stoupající.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části se budu věnovat bližší charakteristice jednoho ze současných trendů rodiny, který je společný nejen pro Českou republiku a Španělsko, ale můžeme ho pozorovat v celé Evropě. Jedná se o **zvýšení rozvodovosti**. Následkem je stoupající počet neúplných rodin a dětí, které vyrůstají pouze s jedním rodičem. Dále provedu dotazníkové šetření, a to jak v České republice, tak na Mallorce. Bude se týkat postojů veřejnosti k některým otázkám a problémům rodiny.

4. Neúplná rodina

Rodina se stává neúplnou z několika možných důvodů. Nejčastějším z nich je rozvod. Ačkoliv po rozvodu může být dítě svěřeno do péče otce, v současnosti je dosud stále větší procento případů, kdy dítě zůstává v péči matky, případně je ve střídavé péči. Může ovšem dojít také k tomu, že se matka ocitne (nebo se pro to rozhodne sama) v roli svobodné matky. Další možností je úmrtí partnera. V podstatě není rozdíl v tom, zda je žena vdovou, svobodnou matkou, či zda je rozvedená. Výsledkem je vždy to, že musí o dítě pečovat sama, bez opory a pomoci partnera. Důležitou roli zde proto hrají prarodiče, či okruh přátel, kteří svou přítomností mohou nahrazovat mužský vzor a dotvářet rodinnou atmosféru. Ať už je rodina neúplná z jakéhokoliv důvodu, nikdy to pro dítě není snadná situace. V literatuře jsem na toto téma našla mnoho zajímavých citací, které to jen potvrzují. Zde jsou některé z nich: *„Je až neuvěřitelné, jakou společenskou hierarchii si děti vytvářejí. Na prvním místě stojí děti z úplných rodin, pak jsou děti z rodin, kde není všechno v pořádku, potom jsou polosirotdci a sirotci, pak děti z rozvedených manželství a nakonec děti neprovdaných matek.“* (5: 22) *„Co se ukazuje jako zcela jisté, je fakt, že rodinným rozvratem a rozvodem je výrazně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte, které rozvrat v manželství rodičů prožívá. Jak ukázaly četné výzkumy, neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem netrpělo.“* (4: 40). *„Děti svobodných matek jsou častěji nemocné a častěji*

hospitalizovány než děti žijící v kompletních rodinách. Děti svobodných matek mají horší školní prospěch, i když se inteligencí neliší od dětí z úplných rodin." (6: 128). Všechny stresové situace, kterým je dítě v průběhu rodinného rozvratu a rozvodu rodičů vystaveno, mohou vést nejen k poruchám vývoje osobnosti dítěte, ke vzniku různých psychopatologických obrazů, ale také, zvláště u chlapců, k antisociálnímu chování." (4:46).

Nejčastěji je rodina neúplná právě z důvodu rozvodu rodičů. Rozvod má své aspekty sociální, etické, právní, emoční a psychologické. Někteří autoři řadí rozvod do sociální patologie. Velmi často se totiž stává, že dítě je probíhající situací natolik deprimováno, že ztrácí zájem o školu, často se jeho školní prospěch výrazně zhorší, chlapci mají větší sklony k agresivitě, vyvolávají konflikty. Dívky se naopak spíše uzavírají do sebe, jsou depresivní. V obou případech může dojít k poruchám koncentrace, stresu, ztrátě sebevědomí, někdy až k poruchám vývoje osobnosti dítěte. Velmi často se také stává, že rodiče po rozvodu zahrnují své děti materiálními dary, v domněnku, že tímto mohou vynahradit či kompenzovat daný stav a velmi často se také snaží udržet dítě na „své straně“. Rodiče tak ale velmi často opomíjejí citové potřeby dítěte. „Rozvádějící rodiče si však málokdy uvědomují, že podstatnou součástí zdravého sebevědomí dítěte je i jeho původ. Konkrétně je to přesvědčení či spíše jistota, že jeho rodiče jsou „v pořádku“, že je možno k nim mít úctu, že to jsou řádní lidé a žádní darebáci. Naopak, zdravou identitu dítěte velice snižuje, když při každé příležitosti musí vyslechnout, že otec je prolhaný sobecký násilník, zločinec a podvodník, atd., nebo z druhé strany, že matka je falešná, sobecká zrádná hysterka atd." (4:52).

Rozvod jako takový je však samozřejmě zátěží nejen pro děti, ale i pro rodiče, respektive partnery samotné. Podle seznamu frustračních situací podle jejich závažnosti, který v roce 1967 vytvořili Rahe a Holmes, se rozvrat manželství nachází na 65. místě a rozvod donedávna spokojeného manželství dokonce na místě 73. (ze sta, na stém místě je nejvíce frustrující situace). Podle

statistik se nejvíce manželství rozpadá v době po 10 až 15 letech po svatbě, další velká vlna rozvodu pak přichází po 25 letech. Rozvodem se mění především ekonomická situace dosavadních partnerů. Dochází také ke změně bydliště a někdy i okruhu přátel. Odborníci v těchto situacích radí především zapomenout na nepřátelství, jednat zejména ve prospěch svých dětí, chovat se jako lidé, kteří se přece měli dříve velmi rádi.

4.1 Právní hledisko

Rozvod je právním vztahem, a proto je upraven zákonem, podobně jako další právní vztahy související s rodinou, kterými jsou například manželství nebo osvojení apod. V následující kapitole se pokusím stručně popsat, jak zákon upravuje rozvod v České republice a zda-li se toto nějak liší od úpravy ve Španělsku.

4.1.1 Rozvod v České republice

Zákon o rodině udává okolnosti, za kterých může vzniknout nebo zaniknout manželství, jaké jsou vztahy mezi manžely a také, kdy je manželství považováno za neplatné a proč. Manželství zaniká buď smrtí, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého nebo rozvodem.

Rozvod je v České republice upraven zákonem č. 94/1964 Sb., zákonem o rodině. Tento zákon byl schválen dne 4. 12. 1964 a účinnosti nabyl 1. 4. 1964. Od té doby byl několikrát novelizován, a to např. v roce 1982, kdy byl doplněn o oprávnění opatrovníka nezletilého. Zákon také upravuje vztahy mezi rozvedenými manžely. Další novela zákona z roku 1992 upravuje zejména podmínky vzniku manželství. Také v letech 1995, 1998, 2000 a 2002 došlo ke změnám v zákoně. Zejména novela č. 91/1998 Sb., ze dne 3. 4. 1998 přinesla změny týkající se rozvodu. Zavedla například tzv. „smluvní rozvod“, kdy soud může manželství rozvést, aniž by zjišťoval příčiny, kvůli kterým došlo k rozvratu manželství. Další významnou změnou je také to, že soud nyní nerozvede manželství, dokud nejsou

upravena práva a povinnosti k nezletilým dětem. Novinkou je také tzv. společná nebo-li střídavá péče rozvedených manželů o nezletilé děti.

V podstatě stejné a téměř neměnicí se zůstává od roku 1964 do současnosti členění zákona o rodině. Tento zákon upravuje 1. *Manželství* (vznik, neplatnost a neexistence vztahů mezi manžely, zánik manželství smrtí nebo prohlášením manžela za mrtvého, rozvod); 2. *Vztahy mezi rodiči a dětmi* (rodičovská zodpovědnost, výchovná opatření, určení rodičovství, osvojení, poručenství a opatrovnictví) a za 3. *Výživné* (vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí, vyživovací povinnost mezi manžely, výživné rozvedeného manžela, příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce).

Právní úpravu rozvodu nalezneme v části první, Hlava pátá, § 24 – 29.

§ 24

(1) Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Přitom bere v úvahu příčiny rozvratu manželství.

(2) Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmem těchto dětí.

Podmínky pro rozvedení manželství podle § 24 jsou splněny, jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, ovšem manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se připojí i druhý manžel. Jsou-li předloženy písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující vypořádání majetkových vztahů, bydlení, vyživovací povinnosti a dohoda o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, soud manželství rozvede, aniž by zjišťoval příčiny jeho rozvratu. V případě, že s návrhem na rozvod nesouhlasí manžel, který svým chováním neporušil manželské povinnosti a převážně se tudíž nepodílel na rozvratu manželství a který by rozvodem utrpěl vážnou újmu, soud návrhu na rozvod nevyhoví, svědčí-li navíc mimořádné okolnosti pro zachování manželství.

Manželství však bude rozvedeno, jestliže spolu manželé déle než tři roky nežijí a jsou splněny podmínky uvedené v § 24. Před rozvedením manželství rodičů nezletilého dítěte je vždy nutné upravit vztahy, práva a povinnosti rodičů k dítěti, zejména pak komu bude dítě svěřeno do péče a jak bude upraven styk dítěte s druhým rodičem. O úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti rozhoduje buď soud a nebo je tato nahrazena soudně schválenou dohodou rodičů. Dítě může být svěřeno také do společné, či střídavé péče, jsou-li oba rodiče k výchově způsobilí a mají-li o výchovu zájem.

Při rozhodování o úpravě rodičovské zodpovědnosti se bere v úvahu především zájem dítěte, jeho osobnost, vloh, schopnosti, citové vztahy k sourozencům, prarodičům, či dalším sourozencům a také životní poměry, hmotné zabezpečení a bytové poměry rodičů. V zájmu dítěte však může dojít i k omezení, či úplnému zabránění styku rodiče s dítětem.

Část třetí, Hlava čtvrtá, § 92 – 94 se zabývá výživným rozvedeného manžela.

§ 92

(1) Rozvedený manžel, který není schopen sám se živit, může žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů.

Toto výživné předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům a lze jej přiznat nejvýše na dobu tří let od rozvodu.

4.1.2 Rozvod ve Španělsku

Právní vztahy, o kterých jsem hovořila v úvodu této kapitoly a které jsou u nás upraveny zákonem o rodině, jsou ve Španělsku součástí Občanského zákoníku. Konkrétně se jedná o zákon č. 30/1981 ze dne 7. 7. 1981. Tento zákon udává, za jakých podmínek a jakým způsobem může být uzavřeno manželství, jak tento akt probíhá, jaké jsou vzájemné povinnosti manželů, apod. Říká ovšem také, kdy naopak manželství vzniknout nemůže a nebo je považováno za neplatné. Podobně jako u nás i zde platí, že manželství nemůže vzniknout se ženatým mužem nebo vdanou ženou; manželství také nemůže být uzavřeno mezi předky, potomky, sourozenci; manželství nemůže uzavřít osoba nezletilá. Oproti našemu zákonu však španělský zákon uvádí, že sňatek nemůže znovu uzavřít ani osoba, která byla odsouzena k trestu odnětí svobody za vraždu manžela z předchozího manželství (Kapitola II., článek 47, odstavec 3. „*Los condenados como autores o cómplices de la muerte dolosa del cónyuge de cualquiera de ellos*). Na druhou stranu však neuvádí nic o tom, že manželství nemohou uzavřít osoby postižené mentální poruchou, které mají omezenou nebo žádnou právní způsobilost.

Manželství může být buď anulováno (*Nulidad del matrimonio*), nebo-li prohlášeno za neplatné. Dále může dojít k separaci (*La separación*), nebo-li rozdělení či odloučení manželství. Nejedná se však o rozvod, o ten musí manželé požádat jeden rok po odloučení v případě, že stav trvá, nedošlo ke zlepšení a chtějí se rozvést. Dokud nedojde k rozvodu, nemůže být uzavřeno další manželství. V dnešní době však existuje tzv. rozvod express, kdy není nutno čekat na uplynutí jednoleté doby a o rozvod je možné požádat již po měsíci. Důvody k této žádosti mohou být různé. Zákon jako důvod uvádí např. neodůvodněné opuštění společné domácnosti, nevěru, urážející a ponižující chování, násilnosti zaměřené proti manželovi, odsouzení k trestu odnětí svobody na dobu delší šesti let, násilí způsobené na vlastních dětech, atd.

Poslední možností ukončení manželství je jeho „rozložení“ (*La disolución*). Manželství je rozloženo buď z důvodu smrti, příp. prohlášením manžela za mrtvého nebo rozvodem. K rozvodu může dojít po uplynutí doby jednoho roku od separace manželství a je nutné podat žádost. Tu mohou podat oba manželé a nebo pouze jeden, ovšem se souhlasem druhého. Je také nutno přiložit tzv. regulační dohodu, která upravuje majetkové vyrovnání, péči o děti, výživné na děti, či manžela. Zánik manželství ovšem samozřejmě nezbavuje rodiče jejich povinností k dětem. Je-li dítě starší 12 let a je-li dostatečně soudné, může se samo rozhodnout, u kterého z rodičů chce zůstat. Soud však v každém případě učiní taková opatření, aby zajistil uspokojení všech potřeb dítěte. Rodič, který nebude nadále s dítětem bydlet, získá možnost dítě vidět, navštěvovat jej, trávit s ním určitý čas. Soud určí také čas, místo a způsob těchto setkání. Tyto podmínky je možno v případě potřeby upravit. Existuje vždy reálná snaha neoddělovat od sebe sourozence. Výjimečně mohou být děti po rozvodu svěřeny do péče jiné osoby, příp. do péče instituce, která spadá pod dohled soudu.

Manžel, který se rozvodem ocitne v tíživé finanční situaci, má právo žádat na bývalém manželovi tzv. penzi, o které bude rozhodnuto soudem. Soud přihlíží k následujícím okolnostem: věk, zdravotní stav, kvalifikace a dosažené vzdělání, délka manželství, kolik času věnoval v minulosti a bude věnovat v budoucnosti své rodině. Nárok na tuto dávku zaniká v případě, že se vyživovaný manžel znovu vdá nebo ožení, nebo začne žít ve společné domácnosti s jinou osobou (rozumí se tím spolužití s přítelem/přítelkyní). Nárok na penzi však nezaniká smrtí dlužníka. Stává se součástí dědictví a povinnost platit přechází na dědice. Ti však mohou požádat o její zrušení.

4.2 Příčiny rozvodu

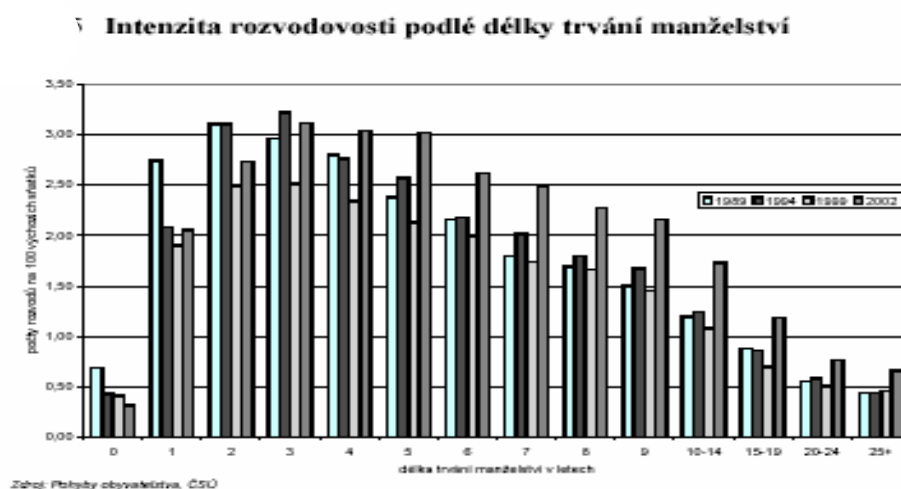
V roce 2005 bylo v České republice rozvedeno celkem 31 288 manželství. Příčiny rozvodu jsou uvedeny v následujících tabulkách.

Příčiny rozvodu na straně muže v roce 2005	
Rozdílnost povah, názorů a zájmů	16 290
Ostatní příčiny	7 900
Soud nezjistil	2 008
Nevěra	1 831
Alkoholismus	1 332
Nezájem o rodinu	1 085
Zlé nakládání, trestný čin	384
Neuvážený sňatek	272
Sexuální neshody	112
Zdravotní důvody	74

Příčiny rozvodu na straně ženy v roce 2005	
Rozdílnost povah, názorů a zájmů	15 802
Ostatní příčiny	8 993
Soud nezjistil	4 326
Nevěra	1 163
Nezájem o rodinu	331
Neuvážený sňatek	292
Alkoholismus	182
Sexuální neshody	108
Zdravotní důvody	65
Zlé nakládání, trestný čin	26

V České republice je jako nejčastější příčinou rozvodu uváděna rozdílnost povah, zájmů a názorová neshoda. Shodně můžeme pozorovat tento jev v roce 2005, ze strany mužů i žen. Další příčiny jsou uvedeny v tabulce a seřazeny podle četnosti od nejčastěji uváděných po nejméně uváděné. Největší rozdíl můžeme pozorovat v kolonce „alkoholismus“ a také „nezájem o rodinu“.

Na následujícím grafu je pak zachycena intenzita rozvodovosti podle délky manželství. Jasně z ní vyplývá, že nejvíce párů se rozvádí po zhruba 2 – 5 letech.

Ve Španělsku je situace jiná. Na prvním místě se uvádí nevěra; dále je to nedostatek času, který manželé tráví spolu a nakonec rodinné problémy způsobené neshodou v názorech, např. na výchovu dětí. První vlna rozvodovosti je zaznamenána po jednom roce, kdy je překonána fáze něčeho nového. Druhým obdobím je narození dítěte. Manželé se často nemusí shodnout ani na tom, zda vůbec dítě chtějí a jestliže se pro něj přece jen rozhodnou, objevují se problémy spojené s jeho výchovou a rozdílnost názorů na ni. Poslední problematické období přichází zhruba po deseti letech manželství a důvodem je stereotyp a monotónnost, která se může ve vztahu po tak dlouhé době společného soužití objevit.

5. Kasuistiky a hodnocení rodin

Kasuistika je jednou z metod výzkumného sledování, běžně užívanou zejména v psychologii, ale také v medicíně. Spočívá v popisu případu, který je pro nás v danou chvíli nějakým způsobem zvláštní, či výjimečný. Kasuistika začíná zpravidla popisem stavu případu ještě v době, než jsme jej začali popisovat, tedy jeho historií, neboli anamnézou a končí popisem stavu současného. Popisujeme stav dítěte, žáka, pacienta, klienta. Snažíme se o objektivní záznam všech pozitivních i negativních zkoumaných jevů. Může být doplněna o prognózu dalšího stavu.

Metoda hodnocení rodiny je popsána v knize Metody a řízení sociální práce od Oldřicha Matouška. (7:193)

5.1 Případ 1.: Luisa a Olivia (neúplná rodina)

Holčička se jmenuje Olivia a v současné době je jí 5 let. Matka je Španělka (42), otec Kubánec (34). Rodiče spolu žili osm let a dva roky po svatbě přišla matka do jiného stavu, především na přání otce. Jejich vztah byl do té doby bezkonfliktní, vyrovnaný, hodně společně cestovali a rádi si užívali. Ovšem v době těhotenství se žena změnila, hlavně ve vztahu ke svému partnerovi. Podle jejích slov šlo zřejmě o přechodný stav způsobený právě těhotenstvím. Stala se vůči partnerovi chladnou, nestrpěla žádné dotyky, sexuální styk naprosto vylučovala, ovšem i nadále svého partnera milovala a chtěla společně s ním vychovávat svého potomka.

Avšak právě tyto skutečnosti se nejspíš staly příčinou jejich rozchodu a toho, že otec si našel jinou ženu, s níž pak odešel. Otec tedy svou dceru nikdy neviděl a matka byla v době těhotenství velmi stresována odchodem svého partnera, prožívala zřejmě jedno z nejtěžších období svého života. Tento stres se jistě na dítěti musel projevit.

Nicméně za pomoci své rodiny a přátel přivedla nakonec žena na svět zdravou holčičku, pronajala si byt a začala ji vychovávat. S manželem se rozvedli, ten o dítě nadále nejevil a dodnes nejeví nejmenší zájem. V současnosti je však podruhé ženatý a má další dvě dcery.

Matka svůj život od narození dítěte podřídila čistě jeho potřebám. Z ekonomických důvodů musí pracovat na plný úvazek a v této době je dítě ve školním zařízení. Ovšem v době volna je matka vždy se svou dcerou a velmi se jí věnuje. Od rozchodu se svým bývalým mužem neměla dosud žádného jiného partnera, když jde někam s přáteli, bere svou dceru vždy s sebou. V současnosti však před dcerou častěji mluví o tom, zda by chtěla, aby si maminka našla nového přítele, aby byli tři, dcera souhlasí.

5.1.1 Kasuistika : Olivia, 5

Rodinná anamnéza:

matka: Španělka, narozena 1965, rozvedená, vystudovala cestovní ruch na univerzitě v Madridu, nyní pracuje jako letuška a lektorka pro jistou španělskou společnost.

otec: Kubánec, narozen 1973, podruhé ženatý, profesionální tanečník, pracoval většinou jako číšník a kuchař.

sourozenci: dvě nevlastní sestry, věk ani žádné další údaje mi však nejsou známy.

Osobní anamnéza:

Narozena v dubnu 2001. Matka v době těhotenství trpěla vysokým stresem a depresemi po odchodu partnera, často pomýšlela i na sebevraždu, přiznává, že hodně kouřila i pila alkohol. Porod byl komplikovaný, proběhl s obtížemi pro špatnou polohu dítěte, nakonec musel být proveden císařský řez. Porodní váha

3 100 gramů, délka 49 cm. Dívka byla kojena 4 měsíce. Ve věku 6 měsíců začala matka z ekonomických důvodů opět pracovat na plný úvazek, dívka byla v péči babičky, od 18 měsíců v soukromém celodenním zařízení pro děti. Od 3 let navštěvuje tzv. Colegium (mateřská škola).

Zdravotní stav:

22. 1. 2006. Dívka trpí od narození vadou levého oka (vrozený, manifestní strabismus), je trvale v péči očního lékaře, korekce brýlemi a oční náplastí. Podstoupila již jednu operaci, vada nadále přetrvává. Dále je sledována pro chronické potíže dýchacího ústrojí, zejména kašle. V současné době mají lékaři podezření na alergii, či astma Jinak je však dívka zdravá, nemá žádné omezení ve škole ani při sportování.

5. 3. 2007. Zdravotní stav dívky je nadále velmi dobrý. V létě 2006 podstoupila další operaci oka, která proběhla dobře a bez obtíží, ovšem k požadované nápravě dosud stále nedošlo, dívka bude muset být znovu operována. Podezření na alergii prozatím bylo vyloučeno.

Charakteristika povahy a vlastností:

22. 1. 2006. Dívka je velmi milá, usměvavá, hodná. Velmi citově vázána na matku. Vztah k otci není ani kladný ani záporný, ví, že jej má a že on teď žije s jinou rodinou, občas o něm mluví a ptá se na něj. Olivia je velmi citlivá, rozhodně nereaguje na požadavky, které jsou jí sdělovány tzv. „po zlém“. Často se rozpláče, vynucuje si tak pozornost. Poměrně alarmující je její vztah k jídlu. Někdy se zdá, že je pro ní jedinou motivací pro cokoliv. Má poměrně bohatou představivost a fantazii, raději vyhledává společnost mladších než starších dětí, preferuje hry "na něco" než s něčím.

5. 3. 2007. Dívku i nadále shledávám jako milou a hodnou, od posledního zápisu nedošlo v její povaze k výrazným změnám. I nadále přetrvává vysoká citová závislost na matce. V její přítomnosti se chování dívky značně mění. Je více náladová, rozmazlená, často se snaží vynucovat věci pláčem. Podle mého názoru se jedná o jakési „potrestání“ matky za její nepřítomnost. (Kvůli práci letušky je matka často i několik dní mimo domov). Již několik měsíců můžeme pozorovat přetrvávající zlozvyk okusování si nehtů, který se zřejmě rozvinul poté, kdy jí byl odebrán dudlík. Jinak je velmi společenská, hravá, nadále upřednostňuje společnost mladších dětí, k nimž se chová velmi hezky, až mateřsky.

Intelekt

22. 1. 2006. Inteligence je dle mého názoru průměrná, bezpečně počítá do deseti, s pomocí do dvaceti. Rozezná většinu barev i tvarů. Nemá však dobrou paměť, nové informace vstřebává pomalu, musí jí být často opakovány. Řeč a jazykové schopnosti na vysoké úrovni, netrpí žádnou vadou řeči, zřejmě také proto, že je zvyklá každý den před spaním na čtení knih.

5. 3. 2007. Dívka nyní navštěvuje poslední ročník předškolní výchovy. V tomto ročníku se již učí psát a počítat. Bezpečně počítá do dvaceti, zvládá jednoduché matematické operace, zejména sčítání do deseti. Rozezná již většinu písmen v abecedě, umí je napsat i přečíst. Její zájem o učení trochu vzrostl. Nadále má však problémy s pamětí a koncentrací. Podle vyjádření učitelky je Olivia většinou jedna z posledních ve vypracování zadaných úkolů, nesoustředí se, má svůj svět. Je velmi těžké ji k učení motivovat, dobrých výsledků lze však dosáhnout zavedením pravidelného režimu, častým opakováním, vytvořením pocitu zodpovědnosti „nejprve úkoly, potom zábava“.

Motorika, pohybové vlastnosti:

22. 1. 2006. Jemná motorika dosud není vyvinuta dostatečně, nedokáže dobře manipulovat s malými předměty. Vztah ke sportu není moc kladný, nerada chodí i běhá. V současné době začala hrát tenis, ovšem oproti ostatním dětem ne s nejlepšími výsledky. Vyniká ovšem v plavání, zde je si naprosto jistá, umí se potápět. Vyhledává veškeré hry spojené s vodou. Dále ráda maluje a tvoří, ovšem nedokáže se na tuto práci dlouho soustředit, často odbíhá od započatého výtvoru.

5. 3. 2007. Můžeme pozorovat zlepšení ve hře tenisu, ovšem není nijak výrazné. Podobně jako při učení i zde je těžké ji motivovat a donutit ji ke koncentraci. Snadno odpoutá pozornost od hry, přestane se soustředit. Její celkový přístup ke sportu a fyzické zátěži je spíše negativní, nebaví ji. Jedinou výjimkou je zmíněné plavání, které by bylo, podle mého názoru, vhodné rozvíjet. Dívka by tak našla svou silnou stránku, něco, v čem by vynikala a mohla by tak celkově zvýšit své sebevědomí. V současné době je zařazena na listině čekatelů do kroužku plavání. Výrazně se zlepšila jemná motorika, toto můžeme dobře pozorovat především při malování a vybarvování.

5.1.2 Hodnocení rodiny z hlediska funkčnosti

● Nasycení základních potřeb členů rodiny

Ačkoliv se jedná o rozvedenou rodinu, matka má perspektivní zaměstnání a je schopná uživit sebe i svou dceru, jejich životní úroveň je nadprůměrná. V současné době se přestěhovaly do nového bytu, který je vždy uklizený, čistý, bezpečný, hygienické podmínky jsou velmi dobré. Potřeby ošacení a jídla jsou také plně uspokojovány. Matka dbá na zdravou výživu, často vaří zeleninová jídla, ryby, omezuje sladké. Více by měla dbát snad jen na pitný režim.

- Stav domácnosti

Rodina bydlí v třípokojovém bytě s kuchyní, dvěma koupelnami a terasou. Ve společných prostorách se nachází bazén, tenisový kurt a pískoviště s houpačkami. Byt má topení, je prostorný, světlý, dobře větratelný. Matka i dcera mají k dispozici vlastní pokoj i koupelnu, místo na umístění oblečení i ostatních věcí. Dcera má vlastní pokoj i postel, ale dosud spí společně s matkou ve velké manželské posteli. K dispozici má také vlastní stolek a židličku, které jsou uzpůsobeny její velikosti a jejím potřebám tak, aby zde mohla psát úkoly, apod. Potřeby soukromí i bezpečí i dobré hygieny jsou splněny.

- Funkčnost rodičovského systému

V rodině chybí otec, matka je tedy na výchovu sama. Z mého pohledu však situaci velmi dobře zvládá, její vztah k dceři je velmi hezký, dcera je hodná, svou matku respektuje a poslouchá. Často se ovšem snaží v její přítomnosti vyžadovat si věci pláčem, na což se matka pokouší reagovat negativně, ovšem mnohdy ustoupí a dceři vyhoví, čímž jen posiluje její chování, takže se později znovu opakuje. Jinak ale matka vyžaduje disciplínu, dbá na to, aby plnila své úkoly a školní povinnosti, dodržuje denní režim.

- Hodnocení vývoje dítěte

Z mého pohledu dívka nijak zvláště nepřevyšuje, ale ani nezaostává za svými vrstevníky. Její vývoj považuji za naprosto normální, průměrný. Je velmi citově založená, ovšem ne labilní. V přítomnosti cizích lidí je trochu bojácná. Vyhledává společnost stejně starých nebo mladších dětí, je velmi hravá a společenská, již si nechce moc hrát sama, preferuje hru ve společnosti s ostatními dětmi. Nemá ráda pohybově namáhavé hry, ale ráda kreslí a tvoří. Má však problémy s koncentrací, nikdy nevydrží u jedné činnosti delší dobu, často střídá své aktivity a jen málokdy je schopna dokončit započatý výtvar. Stejně problémy u ní popisuje i třídní učitelka. Pokud se ovšem dokáže soustředit a práce jí zaujme,

dosahuje dobrých výsledků, má hezké a úhledné písmo. Čte slova, krátké a jednoduché věty. Zatím však pomalu a s chybami jako např. záměna písmen a také spíše mechanicky, bez hlubšího porozumění textu. Toto je však pouze otázka času, začala se učit teprve před šesti měsíci. Celkově si však myslím, že dívka nemá o učení velký zájem, unavuje ji a nebaví. Dobrých výsledků je schopna dosáhnout, ovšem pouze když se jí zrovna chce.

- Funkčnost manželského systému

Vzhledem k dané situaci, kdy matka je rozvedená a otec o dítě nejeví žádný zájem, nežijí spolu a matka nemá ani žádného jiného přítele, nemohu o tomto napsat nic.

- Vztahy členů rodiny k širšímu příbuzenstvu

Matka se narodila a vyrůstala v Madridu, ale již více než deset let žije kvůli své práci na Mallorce společně se svou dcerou. Zbytek její rodiny ovšem žije nadále v Madridu, tedy babička (matka matky), tety (sestry matky) i sestřenice (neteře matky). Vztahy jsou velmi dobré, nejméně jednou do týdne si telefonují a alespoň dvakrát do roka se navštěvují. Vánoce tráví vždy společně v Madridu. Ačkoliv matka nemá žádný kontakt s otcem své dcery, před několika měsíci se jí podařilo spojit se s jeho matkou, tedy druhou babičkou dívky, která žije na Kubě a ke které měla před rozchodem se svým manželem velmi blízko. Babička projevila vřelý zájem a velkou radost ze své vnučky, velmi si přeje setkat se s ní osobně. Sama tvrdí, že nemá o svém synovi (tedy otci dítěte) již dva roky žádné zprávy.

- Vztahy k institucím pro rodinu významným

Matka se dokáže dobře prosadit, jednat asertivně. Při jednání s úřady vystupuje sebevědomě, dosahuje svých cílů. Také je komunikativní, společenská a usměvavá. Tato kombinace jejích vlastností způsobuje, že jestliže s ní je jednáno slušně, spravedlivě a vstřícně i ona se tak chová a je snadné najít společnou řeč,

východisko, či řešení nějaké situace. V opačném případě se nenechá odbýt. Ovšem mohu říci, že vztahy mezi školou a rodinou jsou bezproblémové, matka se vždy může obrátit s jakýmkoliv dotazem, či požadavkem na třídní učitelku, příp. i jiné pedagogické pracovníky školy a naopak. Škola velmi dbá na spolupráci školy s rodinami a také pořádá pravidelná setkání ku příležitosti oslav, apod. Co se týče vztahů matky se zaměstnavatelem, jsou více než dobré. Nadřazení matky jsou zároveň také její přátelé, o víkendech pořádají pravidelná setkání i se svými dětmi, apod. Hovoří o ní jako o velmi schopné, pracovité, přísné, ale spravedlivé.

- Jiné významné sociální vazby

Sociální vazby obecně jsou ve Španělsku velmi silné, což je jistě dáno zdejší kulturou. Lidé jsou zde myslím vstřícnější a otevřenější a snadněji komunikují. V současném bydlišti panují mezi sousedy výborné vztahy, jedná se ve většině případů o rodiny s malými dětmi ve věku od cca 2 do 7 let. Společné prostory přímo vybízejí ke kolektivnímu setkávání. U bazénu nebo při hře na pískovišti. Výjimkou není ani společné stolování, společné večere. Atmosféra zde je úžasná, podle výpovědí všech sousedů, se kterými jsem mluvila, jsou zde všichni opravdu spokojeni a Luisa (matka) je dle jejich názorů přátelská, veselá osoba, na kterou je spolehnutí.

- Zaměstnání rodičů

Matka pracuje pro společnost Iberworld jako letuška. Ovšem nejen to. Její práce je různorodá. Vždy když má službu, je vedoucí kabiny. Je ovšem také instruktorkou a lektorkou. Někdy pracuje v kanceláři, zejména se podílí na přípravě kurzů. Dále je členkou výběrové komise, která se schází při výběrových řízeních nových uchazečů o zaměstnání. Tato práce je zajímavá, pestrá a jistě také náročná. Rozhodně není pravidelná, řídí se podle zvláštního rozvrhu, který se mění každý měsíc. Je tedy nutné být flexibilní a umět se přizpůsobit. Ostatní kolegové a žáci ji popisují jako na první pohled velmi přísnou ženu, která rozhodně vzbuzuje respekt, ovšem která je také spravedlivá, přátelská a veselá, ale

to až když jí blíže poznáte. Matka je se svou prací velmi spokojená, líbí se jí a neměnila by, ačkoliv přiznává, že někdy se cítí pracovně hodně vyčerpaná a unavená.

- Materiální zdroje, které má rodina k dispozici

Byt, ve kterém v současné době rodina bydlí, koupila matka v červnu 2006. Vzala si hypotéku, kterou nyní splácí pravidelnými měsíčními splátkami. Postupně tento byt zařizuje, k dispozici má již samozřejmě všechny nezbytné elektrospotřebiče a nábytek. Dále vlastní osobní automobil Fiat Punto. Matka, ačkoliv nemá peníze nazbyt, dává přednost kupování věcí dražších, ale kvalitnějších.

- Styl komunikace

Komunikační styl rodiny považuji za jasný a zřetelný, s odpovídajícím emočním doprovodem. Na komunikaci se podílí matka i dcera, která má právo spolurozhodovat o mnohých věcech. Matka dává často dceři vybrat mezi několika různými alternativami, je-li to možné a následně respektuje její volbu. Problém v komunikaci spatřuji snad pouze v dívčině vynucování si věcí pláčem, to ovšem pouze v přítomnosti matky. V převážné většině případů řeší matka neshody tzv. „po dobrém“, vždy se snaží klidně a shovívavě vysvětlit své stanovisko, nekřičí, při hovoru s dítětem nikdy nepoužívá nadávky ani jiná sprostá slova. V případě neshod hledá kompromisy, které by uspokojily obě strany, tedy ji i dceru. Musím uznat, že při komunikaci s dcerou vykazuje obrovskou trpělivost. Myslím, že někdy by ani neškodilo být ráznější. Emocionální vztahy jsou jasně pozitivní, matka svou dceru oslovuje velmi laskavě, často jí (během hovoru k ní) vyjadřuje svou lásku a náklonnost a naopak.

• Shrnutí

Ačkoliv je mnou pozorovaná rodina neúplná, shledávám ji plně harmonickou a funkční. Matka sama nemůže jistě vynahradit dítěti mužský element, ten v rodině chybí, ovšem to neznamená, že dívka s ním nepřijde do styku vůbec. Při setkáních s přáteli matky nebo v rámci rodin sousedů, přichází Olivia do kontaktu s otci těchto rodin a vidí jak funguje mužský prvek v úplné rodině. Je na ní vidět, že tento kontakt vyhledává, ačkoliv v ní na jednu stranu vzbuzuje určitý respekt. Citově ani materiálně dítě rozhodně nestrádá.

5.2 Příklad 2.: Isabel, Orestes, Beatriz (úplná rodina)

Beatriz je nyní pět let, ovšem již brzy jí bude šest. Matce Isabel je nyní 37 let a otci o rok méně. Vztah rodičů začal být brzy po svatbě značně problematický, a to zejména z důvodu častých nevěr ze strany partnera. Ještě před narozením Beatriz se mu narodila dcera, kterou má s jednou ze svých milenek. S touto ženou ani s dítětem se však téměř nestýká, žena byla finančně velmi dobře zajištěna a nepožadovala žádnou pomoc. Nyní žije v Itálii.

Po delší manželské krizi partner sliboval, že se toto již nebude opakovat a partnerka mu odpustila a přišla do jiného stavu. Po narození dítěte se zdálo být vše v pořádku, vztah byl harmonický, Orestes byl pyšným a také velmi dobrým otcem, dítěti věnoval mnoho času, aktivně se podílel na výchově i na všech nutných pracích spojených s chodem domácnosti. Ovšem tato situace neměla dlouhé trvání. Manželství se asi po dvou letech od narození holčičky ocitlo opět v krizi, manžel si našel novou milenkou, se kterou udržuje poměr dodnes.

Manželé se přesto nerozvedli, ačkoliv shodně prohlašují, že jsou spolu jen kvůli své dceři. Je však zřejmé, že matka otce stále miluje a kdykoliv přijde domů, chce být s ním. Přiznává také, že nadále občasně udržují sexuální vztah. Otec tak žije dvěma životy, jeden se svou milenkou a jejím dítětem z předchozího manželství a

druhý s Isabel a svou dcerou Beatriz. Sdílí s nimi nadále společnou domácnost. Navíc ještě společně bydlí s matkou otce, tedy babičkou dítěte a tchyní matky. Babička je nekonfliktní, hodná a podílí se na výchově dcery, zejména když rodiče pracují.

5.2.1 Kasuistika: Beatriz, 5

1. Rodinná anamnéza:

matka: Španělka, narozena 1970, studovala cestovní ruch, nyní pracuje jako letuška

otec: Kubánec, narozen 1969, studoval cestovní ruch, pracuje jako průvodce

sourozenci: starší nevlastní sestra, se kterou se však nestýká, je z otcovy strany

2. Osobní anamnéza:

Narozena v dubnu 2001, těhotenství probíhalo bez komplikací stejně jako porod. Porodní váha byla 3200 gramů, měřila 53 cm. Dívka však nebyla z rozhodnutí matky kojena. Po narození v péči matky až do věku 18 měsíců, poté již nástup do zařízení. Od 3 let navštěvuje Colegium.

Zdravotní stav:

22. 1. 2006. Zdravotní stav je velmi dobrý, bez problémů i omezení, netrpí žádnými viditelnými ani skrytými vadami, častěji se objevují pouze problémy s kašlem a rýmou, což může pramenit ze zdejšího vlhkého klimatu.

10. 3. 2007. I nadále je zdravotní stav dívky dobrý. V souvislosti se školní docházkou a nově vzniklými povinnostmi - úkoly, apod., však poslední dobou

pozorují nesprávné držení těla při psaní a potřebu přiblížit si papír na co nejkratší vzdálenost, z čehož usuzují, že by bylo vhodné provést vyšetření zraku a zjistit, zda by dívka neměla nosit brýle, což jsem také matce doporučila, ta to však odmítá.

Charakteristika povahy a vlastností:

22. 1. 2006. Dívka je velmi sebevědomá, mazlivá, usměvavá. Je velmi chytrá, rychle se orientuje, dokáže využít situace ve svůj prospěch a použít k tomu jakékoliv prostředky (pláč, opakované vynucování, mazlení). Největší respekt má vůči svému otci a babičce. Vztah s matkou je dobrý, ale je-li pouze pod jejím dohledem, je velmi neposlušná. Je bystrá, inteligentní a učenlivá. Vyhledává raději společnost starších dětí, či dospělých. Preferuje hru "s něčím", nejčastěji pak s panenkami. Oproti první dívce je více nezávislá. Nevadí jí hrát si sama.

10. 3. 2007. Vztah Beatriz k matce považuji za nezvladatelný. Dívka je milá a velmi bystrá, ovšem je-li se svou matkou, můžeme pozorovat radikální změny v jejím chování, a to k horšímu. Je na ni drzá, nebojí se použít nadávky, odmlouvá, za každou cenu chce prosadit svůj názor. Svou matku má ráda, jakmile je matka nucena odloučit se od své dcery z pracovních důvodů na delší dobu, dívka ji velmi postrádá, stýská se jí, často jí telefonuje a naopak, ovšem jakmile jsou opět spolu, během několika minut se opět hádají. Situaci nezvládá zejména matka, řeší ji neustálým křikem, vyhrožováním a nadávkami.

Intelekt

22. 1. 2006. Má dobrou paměť, jazykové schopnosti jsou na vysoké úrovni, rozeznává barvy i tvary, bez pomoci počítá do 50. Netrpí žádnou vadou řeči, bez problémů umí vyjmenovat dny v týdnu, zná nazpaměť hodně písniček i básniček.

10. 3. 2007. Od tohoto roku se začala učit číst a psát, nemá s tím problémy, čte v rámci svých možností a v porovnání s ostatními dětmi jejího věku velmi plynně, nezaměňuje hlásky, rozezná bez potíží všechna již probraná písmena.

Dokáže je i napsat, její písmo však není moc úhledné, je spíše kolísavé a neupravené. Snadno zvládá lehké početní úlohy, sčítá do dvaceti. Zadané úkoly např. v rámci hry plní s nadšením a je vidět, že se jí líbí učení se nových věcí. Má trpělivost, dokáže se soustředit na jeden úkol, dokud ho nesplní. Je zvědavá, často se na všechno ptá a zajímá se o hodně věcí.

Motorika, pohybové vlastnosti:

22. 1. 2006. Ačkoliv jemná motorika není dosud dokonale vyvinuta, je na dobré úrovni. Velmi dobře již například kreslí a vybarvuje bez přetahování. Je pohybově dobře vybavená a nadaná. Začala hrát tenis, ovšem bez problémů by jistě zvládala i ostatní sporty, zejména s tanečními prvky.

10. 3. 2007. Můžeme pozorovat výrazné zlepšení v oblasti jemné motoriky, vybarvování i samotné kreslení je nyní na vysoké úrovni a navíc ji obojí baví. Ve sportu nepozorují větší zlepšení, ovšem ani zhoršení, problém je zřejmě způsoben častější absencí na hodinách tenisu. Jinak je ovšem nadaná, nemá problémy s vytrvalostí, baví ji běhat, bez potíží ujde delší vzdálenosti.

5.2.2 Hodnocení rodiny, z hlediska funkčnosti

● Nasycení základních potřeb členů rodiny

Z finančního hlediska nemá rodina žádné problémy, oba rodiče mají dobré zaměstnání a navíc jim také finančně vypomáhá otec matky, který je lékař. Bydlí ve velkém bytě s terasou. Potřeby jídla i ošacení jsou plně uspokojovány. Rodina má k dispozici vše co potřebuje pro uspokojení svých základních potřeb.

● Stav domácnosti

Rodina bydlí ve čtyřpokojovém bytě s terasou, který je velký, prostorný, dobře větratelný a kde samozřejmě nechybí ani topení. Byt má dvě koupelny. Ve společné domácnosti zde spolu žijí rodiče, dítě a babička (matka otce). Každý má

k dispozici vlastní pokoj, postel i dostatek prostoru na úschovu svých věcí. Soukromí je zajištěno, hygienické podmínky jsou naprosto v pořádku.

- Funkčnost rodičovského systému

Na první pohled se jedná o úplnou rodinu, ovšem z předchozího popisu jasně vyplývá, že rodina je úplnou pouze formálně. Navíc je otec kvůli svému zaměstnání často mimo Palmu, pracuje v Madridu. Ovšem má-li možnost, je se svou dcerou a jejich vztah je velmi dobrý. Dívka svého otce respektuje, tak jak jej má ráda, se ho i „bojí“, nedovolila by si vůči němu to, co si dovolí vůči své matce. Ráda se jím nechá ovlivnit, co uznává otec ona uznává také a je jí to skoro svaté. Jeho názor je pro ni rozhodující. Oproti tomu vztah mezi matkou a dívkou je velmi problematický. Matka se snaží udělat pro svou dceru vše, co je v jejích silách, velmi se podřizuje jejím přáním a potřebám, vždy se jí ptá na její názor, ovšem nedokáže řešit konfliktní situace, ke kterým často dochází. Největší chybou ve výchově je podle mne naprostá nedůslednost ze strany matky. Ta velmi často dívce „vyhrožuje“, že když např. neudělá okamžitě úkoly, nebude se moci zúčastnit narozeninové oslavy, která začíná za dvě hodiny. Ovšem nikdy své slovo nedodrží, dívka úkoly neudělá, ovšem na oslavu stejně jde. Dívka toto samozřejmě již ví, a proto své matce s klidem odmlouvá, neposlouchá ji, je naprosto nedisciplinovaná. Matka pak situace řeší křikem a nadávkami. S babičkou má naopak velmi dobrý vztah, respektuje ji a váží si jí, podobné chování by si nedovolila, nebo alespoň ne v takové míře.

- Hodnocení vývoje dítěte

Dívka je na první pohled velmi bystrá, vnímavá, velmi rychle se učí a bez větších nesnází řeší zadané úkoly. Je nadaná také pohybově, ovšem dle mého názoru je její talent trochu promarněn, protože rodiče ji nechtějí zapsat na žádný zájmový kroužek, kde by se mohla dále rozvíjet. Navštěvuje pouze tenis, který je v rámci školy. Holčička poměrně dobře čte i píše, ovšem její písmo je zatím neuspořádané a kolísavé. Je dominantním typem, ráda ovládá a moderuje hru,

nevadí jí společnost starších dětí, necítí v jejich společnosti strach ani stud. Pakliže je doma, je klidná, vydrží si sama dlouho hrát, nejvíce ji baví hra s panenkami. Je společenská, usměvavá, dokáže být velmi milá a mazlivá. Přála by si sourozence, o kterého by se jistě i chtěla starat.

- Funkčnost manželského systému

Manželství je již od svého začátku značně problematické z důvodu partnerovy nevěry. Ačkoliv spolu nadále žijí ve společné domácnosti, mají společné finance a majetek, společně se podílejí na výchově dcery a matka připouští, že i nadále udržují (občasně) milostný poměr, označují svůj vztah již pouze za formální, každý z nich má právo na svůj vlastní osobní život. Nelze říci, že by manželství bylo zcela nefunkční, ovšem harmonické také není. Matka přese všechno nadále svého manžela miluje a z tohoto důvodu toleruje jeho druhý vztah. Manželovi situace jistě vyhovuje, protože je nezávislý, může si dělat co chce, má přítelkyni, se kterou již několik let udržuje poměr a zároveň i svou ženu, která se stará o jeho dítě a vlastně i o jeho matku.

- Vztahy členů rodiny k širšímu příbuzenstvu

Tyto vztahy jsou velmi dobré, otec i matka mají velkou rodinu, se kterou udržují častý kontakt. Ovšem v současné době prožívají těžké období. Před několika měsíci zemřela matka Isabel, a to po dlouhé nemoci a několika pokusech o sebevraždu. Starší sestře minulý rok diagnostikovali rakovinu, její stav je velmi vážný a každým dnem se zhoršuje. Navíc před několika týdny se zranil i její otec pádem ze žebříku. Matka Oresta nyní podstupuje chemoterapii, protože i jí byla zjištěna rakovina. Její stav je ovšem poměrně dobrý.

- Vztahy k institucím pro rodinu významným

Tyto vztahy nejsou nijak výrazné, nedokážu je zcela konkrétně popsat. Řekla bych, že jsou bezproblémové. Matka i otec pracují pro stejnou společnost, se zaměstnavateli vychází velmi dobře, bezkonfliktně. Naopak jsou oba

hodnocení jako schopní a spolehliví.

- Jiné významné sociální vazby

Rodina má mnoho přátel, mezi nimi je i rodina Luisy, obě holčičky se znají, narodily se dokonce ve stejný den. Mají mnoho přátel, jsou společenšší a oblíbení, Orestes především pro své kuchařské umění. Oba se rádi zúčastňují víkendových akcí s přáteli, pořádají výlety, exkurze, procházky, apod.

- Zaměstnání rodičů

Oba rodiče pracují pro společnost Iberworld. Matka je letuška a vedoucí kabiny, otec v současné době také. Ovšem nepracují spolu. Matka létá pouze tzv. krátké lety, což znamená, že se na noc se většinou vrací domů, zatímco otec létá tzv. dlouhé lety, což znamená, že bývá často mimo domov i několik dnů. Oba jsou pracovití, spolehliví.

- Materiální zdroje, které má rodina k dispozici

Rodina nemá z finančního hlediska problémy, je dobře zajištěna. Oba rodiče mají vlastní příjem a navíc jim finančně vypomáhá otec Isabel. Vlastní byt, ve kterém bydlí, je moderně a vkusně zařízen, před dvěma lety jej kompletně zrekonstruovali a v současné době již opět pomýšlí na změny. Dále vlastní osobní automobil Audi.

- Styl komunikace

Tento bod shledávám v tomto případě za jeden z nejproblematictějších. Jak jsem již naznačila, vztahy nejsou zrovna ideální a tento fakt se odráží i v komunikaci. Manželé se často hádají, ovšem je to i jejich způsob komunikace, který připomíná hádku, ačkoliv se o hádku zrovna nejedná. Největší problém v komunikaci je pak na straně matky, která nezvládá komunikaci se svou dcerou, často na ni křičí a co je nejhorší, používá i sprosté nadávky. Dívka toto chování a způsob komunikace napodobuje.

- Shrnutí

Ačkoliv tato rodina není oficiálně neúplnou, rozhodně také nemůže být považována za zcela funkční a bezproblémovou. Vztahy mezi rodiči navzájem ani mezi rodiči a dítětem nejsou vyrovnané ani zrovna ideální. V nejbližší době také nevidím žádnou možnou změnu k lepšímu. Spíše naopak, jelikož rodina je stresována současným zdravotním stavem svých rodinných příslušníků.

Porovnáme-li proto obě tyto rodiny, nabízí se otázka, zda je pro dítě lepší vyrůstat v neúplné, ale značně harmonické a vyrovnané rodině, kde je ještě navíc šance, že by mohlo dojít ke zlepšení situace (v případě, že by si matka našla nového přítele a tedy i nového „tatínka“) a nebo žít sice v úplné, ale neharmonické rodině, kde jsou na denním pořádku hádky, kde hlavou rodiny a zároveň vzorem mužského elementu v rodině je otec, který udržuje vztah se dvěma ženami, který má ještě i další dítě, o které se však nestará...

6. Dotazník

6.1 Popis metody

Dotazník je jednou z nejpoužívanějších technik výzkumu. Důvodů je hned několik. Výhodami jsou nízké náklady, anonymita, nedochází k ovlivňování respondenta tazatelem, dotazovaný si může sám určit dobu, kdy jej bude vyplňovat. Naopak za nevýhody dotazníků můžeme považovat nižší návratnost, nemožnost zkontrolovat, kdo dotazník opravdu vyplnil, není možné zachytit spontánní reakce. U dotazníku je velmi důležitá formální i obsahová stránka. Je nezbytné, aby byl dotazník graficky pečlivě zpracovaný, přehledný, aby se v něm dotazovaný mohl snadno orientovat, aby bylo zřejmé, kam a jakým způsobem odpovídat. Z obsahového hlediska je důležitá podoba otázek. Ty musí být jasné, srozumitelné, jednoznačné a přiměřeně dlouhé. Není vhodné používat cizí slova, jestliže to není vysloveně nutné. Otázky musí odpovídat úrovni věku a vzdělání dotazovaných. Nejčastěji používané druhy otázek jsou otevřené, které dávají možnost vlastní formulace odpovědi nebo uzavřené, kde respondent vybírá z nabízených odpovědí tu, která je mu názorově, či pocitově nejbližší.

Na začátku dotazníku je vhodné uvést informace o důvodu a smyslu šetření a dále pokud je to nutné také pokyny pro vyplňování. Další částí jsou samotné otázky a nakonec respondent vyplňuje údaje o sobě, např. věk, pohlaví, vzdělání, bydliště, apod. Z těchto pokynů jsem se samozřejmě při tvorbě svého dotazníku snažila vycházet i já.

6.2 Výsledky šetření

Polovinu dotazníků jsem napsala v češtině a druhou polovinu jsem pak přeložila do španělštiny, abych tak mohla svůj výzkum provést v obou zemích a výsledky porovnat. Celkem jsem rozdala 64 dotazníků, tedy 32 v ČR a 32 na Mallorce. Všechny dotazníky se mi vrátily vyplněné.

6.2.1 Demografické údaje:

Pohlaví: mužů (29) žen (35)

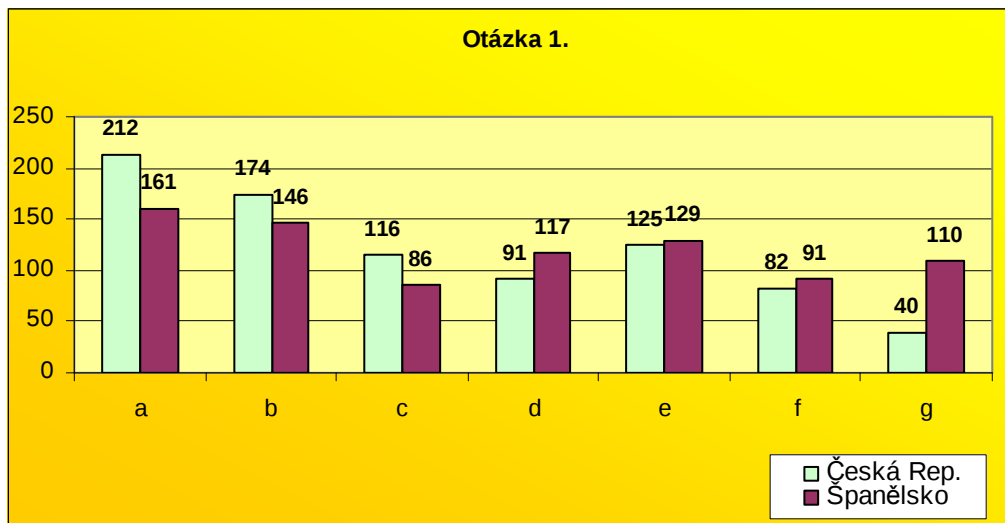
Věk: 18 – 25 (9) 26-35 (12) 36 – 45 (17) 46 – 55 (18) 56 a více (8)

Rodinný stav: svobodný/á (9) rozvedený/á (6) ženatý/vdaná (39) vdovec/a (0)

6.2.2 Vyhodnocení odpovědí:

1. Nejdůležitější pro mne je.....

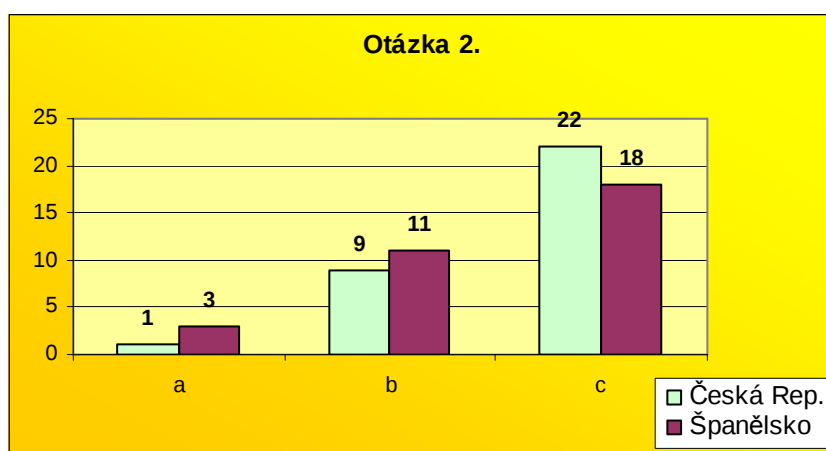
- a) žít ve spokojeném manželství
- b) mít děti a vychovávat je
- c) dosáhnout kvalitního vzdělání
- d) mít majetek a peníze
- e) být úspěšný v zaměstnání
- f) věnovat se svým zájmům
- g) podílet se na veřejně prospěšné činnosti

Na prvním místě se podle sečtených bodů v obou případech shodně umístila první odpověď, tedy, že pro většinu respondentů je ze všeho nejdůležitější žít ve spokojeném manželství a dále mít a vychovávat děti. Největší názorovou rozdílnost můžeme zaznamenat u odpovědí týkajících se důležitosti vzdělání a podílení se na veřejně prospěšné činnosti.

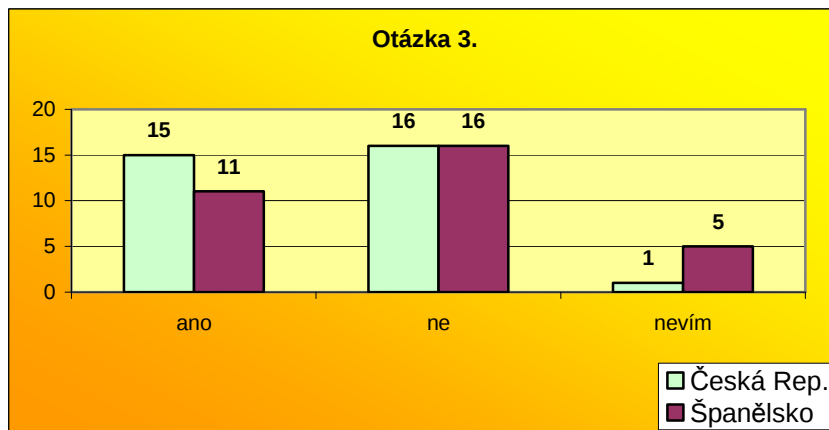
2. Která z uvedených forem soužití je pro Vás nejpříjemnější?

- a) žít sám(a) bez partnera
- b) žít s partnerem (příp. i s dětmi) bez sňatku
- c) žít v manželství i opakovaném

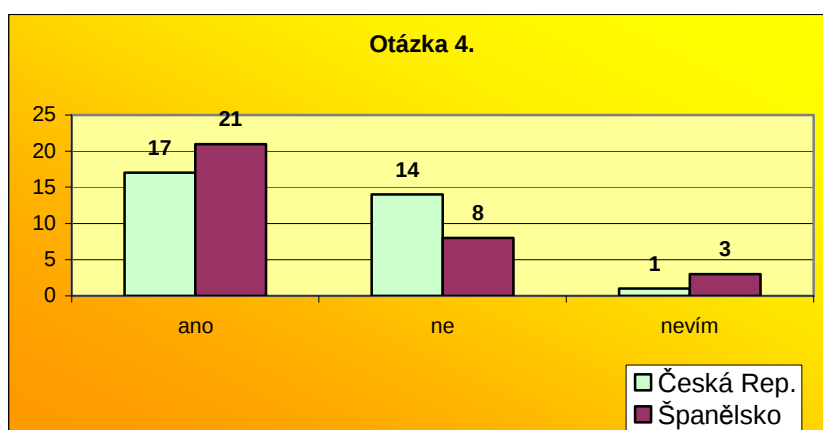
I ve druhé otázce můžeme pozorovat názorovou shodu mezi oběma zeměmi. Pro většinu dotazovaných v obou zemích je shodně nejpříjemnější formou soužití manželství.

**3. „Člověk se musí narodit a zemřít. Děti mít ale nemusí. Že život bez dítěte nemůže být naplněn, je tvrzení značně dětinské.“
Prof. PhDr. L. Rabušíč, CSc.
Souhlasíte s tímto tvrzením?**

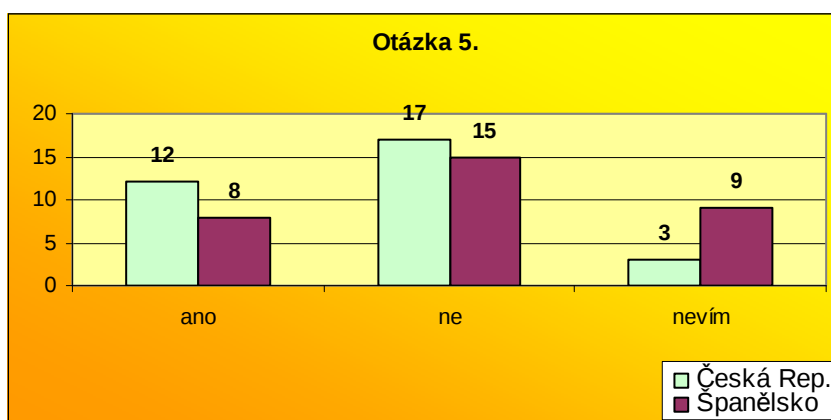
Podle Prof. Rabušiče existují v moderní společnosti tři typy žen. Jedna třetina se orientuje na rodinu, druhá třetina na kariéru a zbytek osciluje mezi oběma. Ptala jsem se proto, zda si občané myslí, že život bez dítěte může být naplněn. Existuje přesně polovina respondentů, kteří si myslí, že život bez dítěte nemůže být naplněn a naopak. Odpovědi se nijak výjimečně neliší ani porovnáváme-li je mezi oběma zeměmi, ani když zjišťujeme, zda je o tomto přesvědčena spíše žena nebo spíše muž.

4. Rozvod je jediným možným a správným řešením situace, kdy pár není schopen řešit své manželské problémy?

Většina respondentů jak v České republice, tak i ve Španělsku je přesvědčena, že rozvod je jediným možným řešením v případě manželských problémů. Ovšem pravdou je, že ve Španělsku je o tom přesvědčeno více lidí, což je možná trochu zvláštní, vezmeme-li v úvahu, že ve Španělsku je rozvodovost mnohem nižší než u nás.

5. Myslíte si, že stát může účinně působit na snížení rozvodovosti?

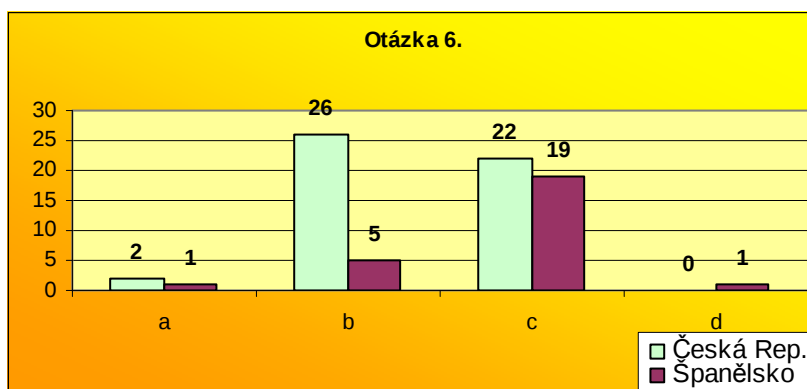

I u této otázky panovala poměrně značná názorová shoda. Asi polovina respondentů se domnívá, že stát rozvodovost ovlivnit nemůže. Snad pouze v roce 1998 můžeme vidět přechodné snížení počtu rozvodovosti v ČR, a to když vstoupila v platnost novela zákona o rodině, která poněkud zpřísnila podmínky rozvodu manželství s nezletilými dětmi. Ovšem pravděpodobnější je, že k tomuto snížení došlo spíše z důvodu nových právních postupů rozvodu, než pro zpřísnění jeho podmínek.

6. Souhlasíte s tím, aby byla zavedena následující opatření, která by měla pomoci snížit rozvodovost?

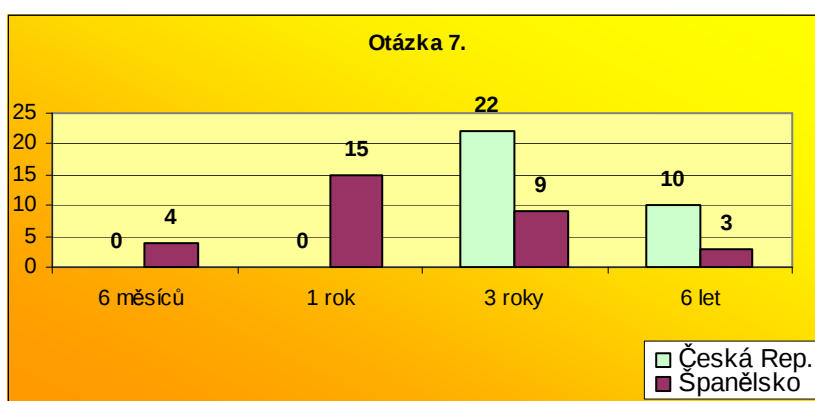
Označte ty možnosti, se kterými souhlasíte.

- a) zpřísnění zákonných podmínek rozvodu
- b) zvýšení pozornosti věnované na školách výchově k manželství a rodičovství
- c) zlepšení poradenské činnosti a krizové pomoci manželům
- d) zásadní omezení možnosti rozvodu manželství, která vychovávají nezletilé děti

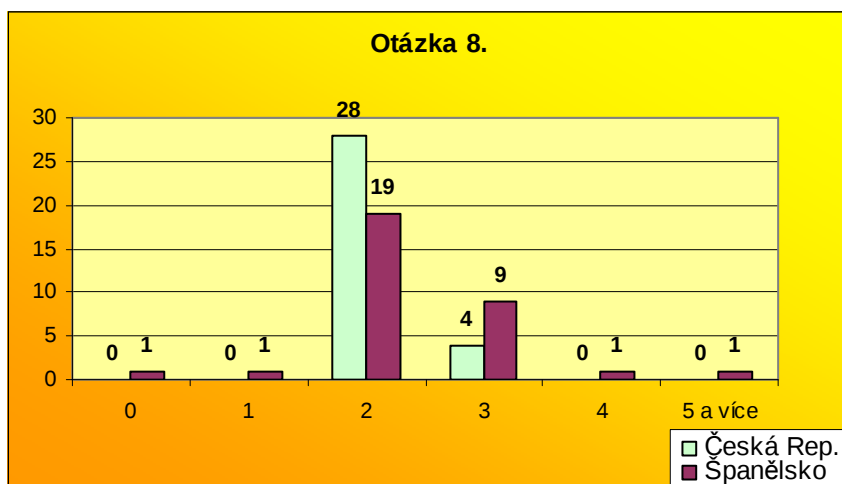
Jak vyplývá z předchozí otázky, polovina dotazovaných si myslí, že stát rozvodovost ovlivnit nemůže. Pouze tři ze všech dotazovaných by souhlasili se zpřísněním podmínek rozvodu, s jeho omezením u rodin s nezletilými dětmi pak pouze jeden dotazovaný. V obou zemích se respondenti skoro shodně domnívají, že by měla být zlepšena poradenská činnost a v České republice by pak většina dotazovaných uvítala zvýšení pozornosti věnované na školách výchově k manželství a rodičovství.

7. Do kolika let věku dítěte by podle Vás měli zůstávat rodiče s dětmi doma (nemohli by tudíž pracovat)?

V České republice má žena nárok na 27 (příp. 37) týdnů mateřské dovolené a na tu pak navazuje rodičovská dovolená (může ji čerpat otec i matka), která trvá až do věku tří let dítěte. Od 1. 1. 2007 se zvýšil rodičovský příspěvek na 7 582,- Kč měsíčně. Ve Španělsku je situace značně odlišná. Placená rodičovská dovolená trvá pouhých 16 týdnů, z čehož 6 týdnů je ze zákona povinných pro matku a zbývajících 10 týdnů může zůstat s dítětem matka nebo otec. Zajímalo mě tedy, jaký bude názor na tuto problematiku. Nikdo z dotazovaných v ČR si nemyslí, že by rodiče měli zůstat s dětmi doma po dobu kratší než tři roky. Ve Španělsku se většina dotazovaných přiklání k jednomu roku, ovšem dvanáct respondentů by uvítalo dobu delší.

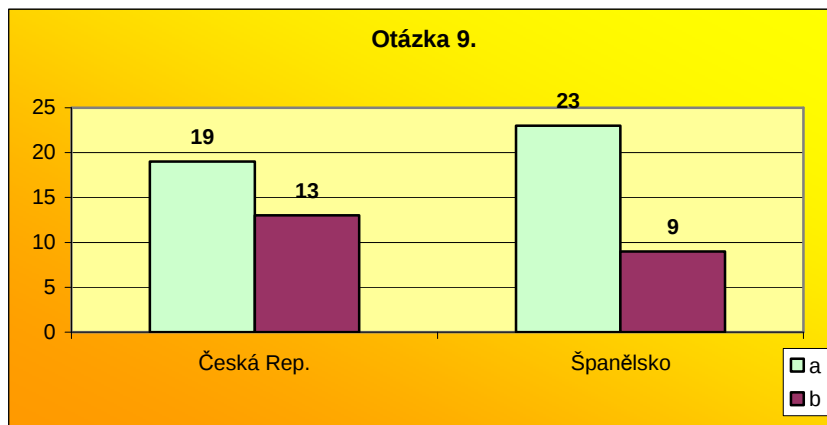
8. Kolik je podle Vás ideální počet dětí v rodině?

Jak již bylo řečeno, porodnost klesá a klesá také počet dětí v rodině. Ještě zhruba před padesáti lety měla běžná španělská rodina pět a více dětí. Nyní je situace jiná. Oproti mým původním předpokladům se ukázalo, že shodně většina dotazovaných v ČR i ve Španělsku si myslí, že ideální počet jsou dvě děti. Přičemž ve Španělsku by přeci jen větší počet dotazovaných uvítal i tři.

9. Se kterým z následujících výroků souhlasíte více?

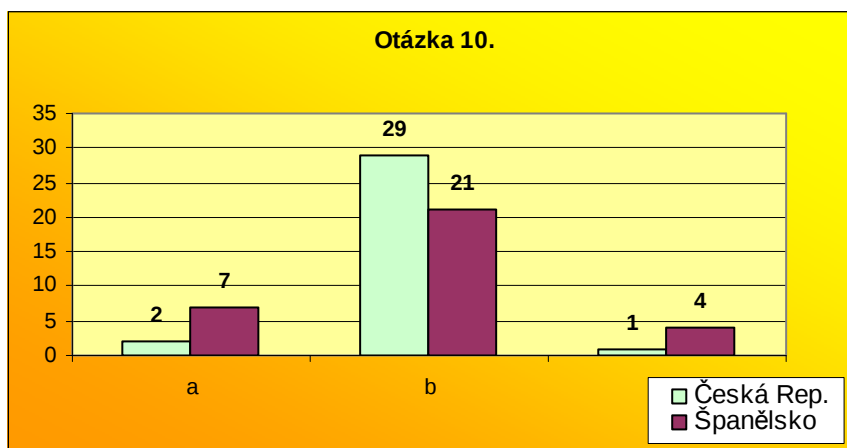
- výchova dětí je výhradně záležitostí rodičů
- na výchově se mají podílet i prarodiče

Respondenti se většinou přiklání k variantě za a), tedy že výchova dětí je záležitostí rodičů. Více Čechů než Španělů si ovšem myslí, že na výchově by se měli podílet i prarodiče.

10. Péče o staré lidi je záležitostí...

- a) výhradně jich samých, měli by se o sebe postarat sami, ze svého starobního důchodu
- b) jejich dospělých dětí a státu
- c) pouze státu

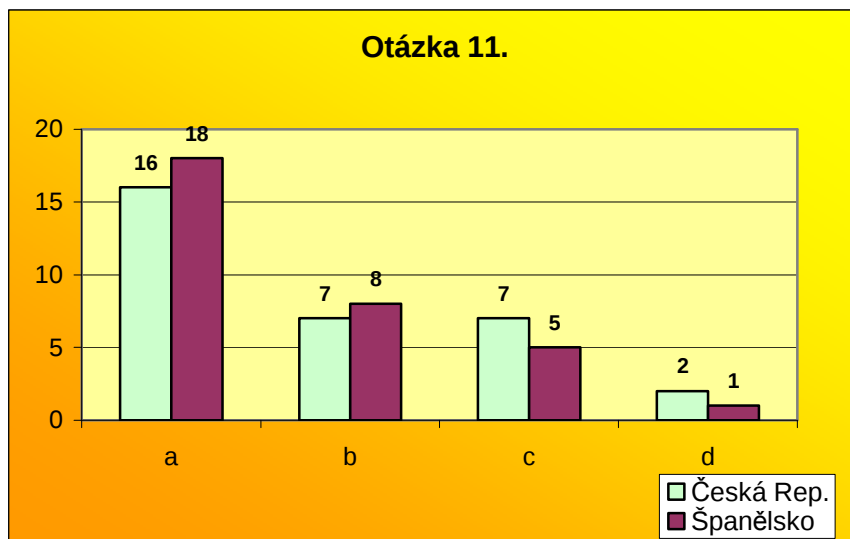

Téměř všichni dotazovaní v ČR se domnívají, že péče o staré rodiče je záležitostí dospělých dětí a státu. Španělé byli o něco radikálnější, že by se o sebe měli staří lidé starat sami si myslí spíše muži starší 40 let.

11. Jakou formu soužití by podle Vás měly zákony umožnit lidem stejného pohlaví?

Označte jednu z možností

- a) manželství, včetně možnosti vychovávat děti
- b) manželství, ovšem bez možnosti vychovávat děti
- c) pouze jako druh a družka
- d) nemělo by být dovoleno

Názorová shoda panovala navzdory mým očekáváním i u této otázky. Nadpoloviční většina všech odpovídajících souhlasí s tím, aby osoby stejného pohlaví měly možnost uzavírat manželství, včetně možnosti vychovávat děti, přičemž v ČR se k této možnosti přiklání spíše muži starší 40 let, zatímco ve Španělsku jsou to skoro ve většině případů ženy starší 30 let.

Závěr

Tématem mé bakalářské práce byla současná rodina v procesu výchovného působení. Rodina je nejen základní jednotkou státu, sociální institucí založenou na manželském a rodičovském vztahu, který upravuje zákon o rodině, ale také malou, primární, neformální skupinou, která hraje v životě každého jedince důležitou roli, uspokojuje jeho potřeby, a to tím, že plní své funkce, např. ekonomickou, podpůrnou nebo domestikační. Významná je také v procesu socializace, ačkoliv je zřejmé, že její vliv na jedince klesá a že mnoho z jejích funkcí na sebe přebírají jiné instituce, kterými jsou mezi jinými především škola a také masmédia.

Historii rodiny můžeme sledovat již od pravěku. Existují důkazy o tom, že člověk se již odpradáвна sdružoval ve větších, či menších skupinách vykazujících prvky rodiny. Již tenkrát se rodina samozřejmě řídila danými společensky uznávanými pravidly, která se ovšem v průběhu historie měnila, jako např. postavení ženy – matky.

V souvislosti s těmito změnami hovoříme o tzv. současných trendech dnešní rodiny, o kterých pak především hovoří má práce. Následně je porovnává se situací v zahraničí, konkrétně ve Španělsku. Pro Českou republiku jsou charakteristické tyto trendy: snížení počtu dětí v rodině, pokles porodnosti, stoupající rozvodovost, zakládání rodiny neformálně a ve vyšším věku, rozpad vícegenerační rodiny a další. Tyto tendence můžeme pozorovat již několik desítek let tak, jak to ukazují i grafy v kapitole 3.1. Ovšem pro úplnost bych ráda dodala, že rok 2006 přináší v tomto ohledu velké změny, jak to v březnu 2007 zveřejnil Český statistický úřad. Poprvé od vzniku samostatné České republiky se v roce

2006 narodilo (105 800) více osob než zemřelo (104 400). Oproti roku 2005 žije v ČR o 36 000 osob více (přírůstek včetně imigrantů). A další důležitou skutečností, kterou také nemohu opomenout, je, že v roce 2006 se narodilo o 3 600 dětí více než v roce předchozím. Na jednu ženu v tomto roce připadá 1,363 dítěte. Je zřejmé, že počet narozených dětí má přibližně od roku 2003 stoupající tendenci. Hlavní příčinou je fakt, že děti se rodí mladým lidem narozeným v 70. letech. Hovoříme o tzv. silných populačních ročnících. (V roce 1974 se narodilo 195 427 dětí; o deset let později to bylo již pouhých 137 587 dětí.) Průměrný věk matek (prvorodiček) byl v tomto roce 28,9 let. A ještě pro úplnost dodám, že mimo manželství se narodilo 33,3 % dětí.

Hlavními trendy rodiny, které pozorujeme ve Španělsku, jsou zejména nízká porodnost, modifikace a složení členů rodiny, zvyšující se počet rodin s dvojím příjmem, zvýšení rozvodovosti a zakládání rodiny ve vyšším věku. Velkým rozdílem mezi ČR a Španělskem je také doba, po kterou zůstává matka na mateřské dovolené (příp. otec na rodičovské). Zatímco v ČR je tato doba 3 roky a v současnosti se také zvýšil rodičovský příspěvek na částku, která přesahuje 7 tisíc korun, ve Španělsku je tato doba pouhých 16 týdnů a rodičovský příspěvek se odvíjí procentuálně od předchozího platu.

Nejen v České republice a ve Španělsku, nýbrž v celé Evropě můžeme pozorovat zvyšující se rozvodovost. V České republice bylo v roce 2006 rozvedeno celkem 31 400 manželství, což je o 127 manželství více než v roce 2005. Také ve Španělsku rozvodovost stoupá, ovšem obecně můžeme říci, že v porovnání s ostatními evropskými zeměmi je velmi nízká. Liší se také hlavní příčiny rozvodu v ČR a ve Španělsku. Zatímco u nás se manželé rozvádějí především z důvodu rozdílnosti povah a názorů obecně, ve Španělsku jsou hlavními příčinami nevěra a rozdílnost názorů na výchovu dětí. Z právního hlediska můžeme říci, že úprava manželství i rozvodu se v mnohém podobají. Přesto však nalezneme několik odlišností. Zákon ve Španělsku např. udává, že

osoba odsouzená k trestu odnětí svobody za vraždu manžela se nemůže již znovu vdát ani oženit. Zákon naopak nezakazuje sňatek osobám s mentální poruchou. Jedním z největších rozdílů je pak ve Španělsku tzv. separace, která musí proběhnout před samotným rozvodem. V této době jsou manželé odděleni, nebydlí spolu a nemají možnost se znovu vdát ani oženit a po uplynutí doby jednoho roku teprve mohou požádat o samotný rozvod. V současnosti je tato lhůta již kratší, existuje tzv. express rozvod, který proběhne do tří měsíců.

V praktické části své bakalářské práce jsem dále na základě vlastního pozorování vytvořila dvě kasuistiky a pozorování rodin ve Španělsku. Popisují případy dvou pětiletých dívek, z nichž jedna žije v neúplné a druhá v úplné rodině. Z porovnání těchto dvou rodin vyvstává opět tolik diskutovaný problém a opakovaná otázka, zda je pro dítě lepší vyrůstat v neúplné, avšak harmonické a podnětné rodině, nebo v rodině sice úplné, ovšem neharmonické a ne zcela vyrovnané.

Poslední část práce tvoří malé dotazníkové šetření, které bylo provedeno v České republice a na Mallorce. Otázky byly stejné, snažila jsem se zjistit názory a postoje občanů týkající se některých současných trendů rodiny, o kterých jsem se domnívala, že by se na základě dané kultury, zvyklostí a současné situace mohly lišit. Dotazník vyplnilo celkem 64 respondentů (tedy 32 v ČR a 32 ve Španělsku). Porovnání výsledků nebylo významně odlišné. Přesto je však možné zjistit některé rozdíly.

Zatímco Češi pokládají dosažení kvalitního vzdělání za čtvrtou nejdůležitější věc (za spokojeným manželstvím, možností mít a vychovávat děti a být úspěšný v zaměstnání), Španělé řadí tuto hodnotu až na poslední sedmé místo. Důležitější je pro ně veřejně prospěšná činnost, majetek a peníze a možnost věnovat se svým zájmům (pořadí na prvním až třetím místě bylo stejné). Možnou příčinou této skutečnosti může být, podle mého názoru fakt, že vzdělání ve

Španělsku není zdarma, školné na vysokých školách je poměrně vysoké a ne každý si jej proto může dovolit. Mnoho mladých lidí proto začne brzy pracovat a jsou-li ve své práci úspěšní, shledávají kvalitní vzdělání zbytečným, protože se dokáží dost dobře obejít i bez něho. Zjišťujeme dále, že více Španělů než Čechů si přeje žít s partnerem ovšem bez sňatku a že více Španělů považuje rozvod za jediné řešení manželských neshod. Tento fakt mě vzhledem k nízké rozvodovosti poněkud překvapil. Zatímco Češi by si přáli, aby se zvýšila pozornost věnovaná na školách výchově k manželství a rodičovství jako možné opatření, které by mohlo pomoci snížit rozvodovost, Španělé se přiklánějí spíše ke zlepšení poradenské činnosti a krizové pomoci manželům. Rozdíl pozorujeme také v názoru na dobu, po kterou by měli zůstat rodiče s dětmi na rodičovské dovolené. Zatímco žádný z Čechů si neumí představit, že by tato doba měla být kratší než tři roky, nadpoloviční většina Španělů si oproti tomu myslí, že by to měl být jeden rok a nebo i méně. A posledním velkým rozdílem je odlišnost názorů na ideální počet dětí v rodině. Zatímco 87 % Čechů se domnívá, že ideální počet dětí v rodině jsou dvě děti, ve Španělsku si toto myslelo 59,3 % respondentů a 28 % respondentů by si představovalo děti tři. Celkově však můžeme říci, že u většiny odpovědí panovala až nečekaná shoda.

Pro mne osobně je rodina jednou z nejdůležitějších hodnot. Uvědomuji si její nezastupitelný význam v životě každého jedince. V této práci jsem chtěla ukázat, jaká je rodina u nás, tedy v České republice a jaká je rodina jinde v Evropě, konkrétně ve Španělsku. Cílem komparace však nebylo přímo hodnotit, poukazovat na nedostatky, či vyzdvihovat klady, nýbrž objektivně popsat a zmapovat současnou situaci.

Seznam použité literatury a ostatních zdrojů

Současná rodina v procesu výchovného působení

1. ČERNÝ, M. **Rodina a dědičnost**. Praha: Avicenum, 1971.
2. DE SINGLY, F. **Sociologie současné rodiny**. Praha: Portál, 1999.
ISBN 80- 7178-249-1
3. HORSKÁ, J. **Dětství, rodina a stáří v dějinách**. Praha: Panorama, 1990.
ISBN 80-7038-011-X
4. MATĚJČEK, Z. **Krizové situace v rodině očima dítěte**. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7
5. MATĚJČEK, Z. **Výchova dětí v neúplné rodině**. Praha: SPN, 1975.
6. MATOUŠEK, O. **Rodina jako instituce a vztahová síť**. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9
7. MATOUŠEK, O. **Metody a řízení sociální práce**. Praha: Portál, 2003.
ISBN 80-7178-548-2
8. MOŽNÝ, I. **Sociologie rodiny**. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-75-3
9. MOŽNÝ, I. **Moderní rodina**. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8
10. **Národní zpráva o rodině**. Praha: MPSV, 2004.
11. PRŮCHA, J. a kol. **Pedagogický slovník**. Praha: Portál, 1998.
ISBN 80-7178-772-8
12. ŘEZÁČ, J. **Sociální psychologie**. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6
13. SOMR, M. **Úvod do metodologie a metod výzkumu**. České Budějovice: M.Somr, 2006. ISBN 80-239-8227-3

14. SURYNEK, A. a kolektiv. **Základy sociologického výzkumu**. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4
15. ŠVARCOVÁ, I. **Základy pedagogiky**. Praha: VŠCHT, 2005. ISBN 80-7080-573-0
16. **Zákon o rodině**. Ostrava: ÚZ, J.Motloch, 2003. ISBN 80-7208-344-9

Časopisy:

17. Martín, E. **Proyecto Hombre**, 09/2006, str. 27 – 35
18. Monnier, A. **La coyuntura demográfica**: Europa y los países desarrollados de ultramar. Population 1998, n°5, 995:1024.
19. **Reflex** 40/04, str. 64 - 66

Internetové stránky:

21. <http://civil.udg.edu/normacivil/estatal/CC/INDEXCC.htm>
22. www.czso.cz
23. www.mpsv.cz
24. www.mtas.es

Přílohy

---

1. Schéma vzdělávacího systému ve Španělsku (kapitola 2.2.3.2).....	89
2. Ukázka dotazníku v českém jazyce (kapitola 6.).....	90
3. Ukázka dotazníku ve španělštině (kapitola 6.).....	92
4. Fotografická příloha (kapitola 5.).....	94
5. Obrázek – Olivia (kapitola 5.1.1 Olivia, 5)	
6. Obrázek – Beatriz (kapitola 5.2.1 Beatriz, 5)	

